

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор _____
“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИРОБНИЧА (ПЕДАГОГІЧНА) ПРАКТИКА

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія)»
Спеціальність 014 (за предметними спеціальностями)
Спеціалізація 014.03 Історія
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

м. Івано-Франківськ – 2024

Розробник:

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії
Факультету історії, політології і міжнародних відносин **Галицька-Дідух Тамара
Вячеславівна**

Робоча програма практики затверджена на засіданні кафедри історії України і методики
викладання історії

Протокол від “_26_”_серпня 2024_р. № 1_

Завідувач кафедри історії України і методики викладання історії

_____ (Райківський І.Я.)
(підпис)

ЗМІСТ

- 1. Вступ**
- 2. Мета і завдання практики**
- 3. Зміст практики**
 - 3.1. Індивідуальні завдання**
 - 3.2. Заняття та екскурсії під час практики**
 - 3.3. Джерела.**
 - 3.4. Методичні рекомендації**
- 4. Форми та методи контролю**
- 5. Вимоги до оформлення звітної документації**
- 6. Підведення підсумків практики . Критерії оцінювання студента-практиканта.**
- 7. Матеріальне забезпечення**

1. ВСТУП

Виробнича (педагогічна) практика в школі

Сучасний етап розвитку системи освіти характеризується пошуком нових форм і методів професійно – педагогічної підготовки майбутніх учителів. Важливе місце серед них посідає педагогічна практика. Особливості цієї діяльності полягають у тому, що вона спрямована на конкретну професіоналізацію та збільшує можливості самореалізації майбутніх учителів, мобілізує особистісний потенціал та виявляє приховані здібності студента, забезпечує появу ідей у ситуації вирішення педагогічної проблеми, допомагає усвідомленню та почуттю задоволення від власної діяльності.

Особливістю виробничої педагогічної практики є те, що саме у її процесі відбувається найбільш інтенсивне ознайомлення з усіма аспектами майбутньої роботи, проявляється критичне та осмислене ставлення до дисциплін, що вивчаються, включаються механізми педагогічної рефлексії, формуються основи професійної самооцінки. Тобто важливою складовою частиною професійної підготовки майбутніх учителів-істориків є педагогічна практика, передбачена навчальними планами Факультету історії, політології і міжнародних відносин на третьому курсі бакалаврату ОП 014 «Середня освіта (історія)».

В умовах державності України, становлення національної школи роль педагогічної практики у забезпеченні психологічної, дидактичної готовності студентів до реалізації навчальної, виховної і розвивальної функцій історії як предмета в школі особливо зростає.

Умовою успішного проходження педагогічної практики є оволодіння студентом змістом фундаментальних історичних дисциплін, методикою викладання історії. Під час педагогічної практики поглиблюються і закріплюються знання студентів із психології, педагогіки, методики навчання історії, а також виробляються навички педагогічної праці, удосконалюються сформовані елементарні методичні уміння. Студенти вчаться спостерігати й аналізувати уроки історії, творчо використовувати досвід кращих учителів. У процесі педагогічної практики майбутні вчителі-історики оволодівають умінням проводити уроки з історії України і всесвітньої історії, суспільствознавчих предметів різних типів, позакласні заходи з історії, виховні години і т.п., використовуючи ефективні методи і прийоми навчання як систему цілеспрямованих дій для організації пізнавальної і практичної діяльності учнів. Педагогічна практика створює сприятливі умови для подальшого розвитку, закріплення і удосконалення педагогічних вмінь, сформованих у процесі попереднього теоретичного та практичного навчання у вузі.

Програма практики студентів третього курсу Факультету історії і політології даної спеціальності розроблена відповідно до «Положення про організацію та проведення практики у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (введений наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 28 квітня 2023 р. № 246) і «Стратегії розвитку ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» на 2020-2025 рр.», навчального плану спеціальності й кваліфікаційній характеристиці, освітній програмі, інструкції з охорони праці та навколишнього середовища. Вона враховує знання, отримані студентами з предметів «Педагогіка», «Методика навчання історії», «Методика виховної роботи», «Психологія», «Сучасні освітні техноогії» ін. Програма враховує практичні побажання стейкхолдерів (директорів, вчителів-методистів), висловлені під час методичних нарад на останньому етапі практики, на якому аналізуються і оцінюються результати педагогічної практики студентів спеціальності 014 «Середня освіта (історія)», а також їх рекомендації на засіданнях кафедри. Під час практики виробляються навички педагогічної праці, удосконалюються сформовані методичні уміння. Від організації практики, від ставлення самих студентів до цього виду діяльності, багато в чому залежить результативність і готовність до професії вчителя.

Виробнича цільова педагогічна практика в школі є органічною складовою підготовки студентів спеціальності 014 – «Середня освіта (історія)». Згідно навчальним планам вона проводиться за планом:

Назва практики	Напрямок спеціальності	Курс	Семестр	Кількість тижнів	Кількість годин		Форма контролю
					всього	ЄКТС	
Виробнича (педагогічна) практика	бакалавр 014- середня освіта «історія»	третій	шостий	6 тижнів	270	9,0	залік

Виробнича цільова педагогічна практика в школі складається з 6 тижнів:

I етап – підготовчий. На цьому етапі проводиться настановча конференція, в ході якої студенти знайомляться із особливостями практики, практичними рекомендаціями, звітною документацією, формами контролю, критеріями оцінювання, порадами фахівців. А також здійснюється аналіз організаційно-функціональних особливостей баз практики.

II етап – самостійна організація студентами спеціальності 014 «Середня освіта (історія)» навчально-виховного процесу в умовах конкретного навчального закладу: 6 тижнів у закладах загальної середньої освіти (5-7 класи).

III етап – підсумковий. Включає підготовку звіту, його захист і підсумкове оцінювання результатів практики.

Згідно з **УГОДОЮ** про співпрацю між Департаментом освіти та науки Івано-Франківської міської ради та Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника №81 с/21 від 18 вересня 2021 р., а також **Угодою** про співпрацю між Департаментом освіти, науки та молодіжної політики Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника №67с/21 від 23 червня 2021 р. базами педагогічної практики є заклади загальної середньої освіти м.Івано-Франківська і області, які забезпечені висококваліфікованими кадрами (вчителі вищої категорії, вчителі-методисти) і відповідають вимогам програми практики ОР бакалавр спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Базами практики можуть бути заклади загальної середньої освіти інших областей. Зокрема, ліцей №7, 5, 11 Івано-Франківської міської ради, ліцей імені Вячеслава Чорновола Івано-Франківської міської ради ін.

Студенти-заочники проходять практику за місцем проживання, в іншому випадку базами практики є школи м.Івано-Франківська.

В окремих випадках здобувачі вищої освіти денної форми навчання можуть проходити практику за місцем проживання, праці чи навчання. Зокрема, у випадку праці за спеціальністю або майбутнього працевлаштування студента. Визначення баз практики, розробку та укладання угод із підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності здійснює відділ практики Університету. Тривалість дії угоди узгоджується договірними сторонами. При отриманні подвійної освіти всі види практик перезараховуються. Студенти можуть проходити практику за межами України відповідно до індивідуального графіку і укладених угод з установами, організаціями та підприємствами інших країн. Відповідальність за якісне формування груп покладається на деканів факультетів, директорів навчально-наукових інститутів, завідувачів кафедр / циклових комісій тощо

Педагогічна практика проходить в активній формі, тільки перше знайомство бакалаврантів з навчальним закладом відбувається у формі спостереження за діяльністю класного керівника, вчителя, завідуючого, методиста, а також вивчення навчально-методичної документації, бесід з дітьми (студентами), педагогами та ін.

Отже, важливою умовою формування професійної підготовки студентів є виробнича педагогічна практика. Вона спрямована на підготовку студентів до основних видів професійної

діяльності, реалізації набутих професійних знань, навичок, умінь і професійної адаптації, тобто входження в професію, освоєння соціальної ролі, професійного самовизначення, формування позицій, інтеграції особистісних і професійних якостей.

Керівництво практикою

Організаційно-фінансове керівництво координується завідувачем відділу практики Університету. Безпосереднє навчально-методичне керівництво та виконання програми практики забезпечують керівники практики від структурних підрозділів Університету. До керівництва практикою залучаються викладачі, які мають досвід практичної роботи за фахом. Продовження (зміна періоду проведення) практики регламентується розпорядженням факультету. Структурний підрозділ подає відділу практики в електронному варіанті службове подання для підготовки наказу про проведення практики.

Безпосереднє навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечують відповідні кафедри Факультету, циклові комісії разом з керівниками від баз практики. До керівництва практикою студентів від підрозділів залучаються досвідчені викладачі кафедр, а також декан та його заступники. Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики, є: - розробка навчально-методичних матеріалів; - визначення баз практики; - призначення керівників практики; - укладання угоди на проведення практики; - направлення студентів на бази практики; - складання кошторису-калькуляції щодо витрат на проведення практики студентів; - складання тематики індивідуальних завдань на практику; - повідомлення про прибуття студента на практику; - підготовка форм звітної документації за результатами проведення практики. Наказом керівника вищого навчального закладу про проведення практики студентів визначається: - місце та терміни проведення практики; - склад студентських груп; - відповідальний керівник за організацію практики та оформлення підсумкового звіту за її результатами; - посадова особа, на яку покладено загальну організацію практики та контроль за її проведенням.

Права і обов'язки керівника практики: - розробляє план педагогічної практики студентів Факультету; спільно з дирекцією, міськими і районними відділами народної освіти визначає навчальні заклади на базі яких проходитиме навчально-виховна практика студентів, контролює підготовленість баз практики перед її початком; - спільно з дирекцією, факультетськими кафедрами, кафедрами педагогіки і психології проводить настановчу і підсумкову конференції; інструктує методистів практики, знайомить їх зі змінами або доповненнями до діючого положення про педагогічну практику студентів; - забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед початком студентів на практику: інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки, надання студентам-практикантам необхідних документів; - повідомляє студентам про систему звітності з практики; - подає завідувачу відділу практики Університету письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо її поліпшення.

Методист зі спеціальності: - бере участь у настановній і підсумковій конференції по педагогічній практиці; - у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження; - бере участь у розподілі студентів за місцями практики; - відслідковує своєчасне прибуття студентів до місць практики; - контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку; - контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки; - здійснює контроль за виконанням програми практики та строками її проведення; - надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань; - надає практикантам посильну методичну допомогу при підготовці до уроків, відвідує й аналізує, - оцінює їх результативність спільно з учителями-предметниками; - проводить обов'язкові консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту про практику; - інформує студентів про порядок надання звітів про практику; - приймає захист звітів студентів про практику у складі комісії, на підставі чого оцінює результати практики студентів, атестує їх і виставляє оцінки; - зберігає документи педагогічної практики.

Методист з виховної роботи: - визначає завдання з виховної роботи, спрямовані на всебічний розвиток школяра, формування його соціальної активності; консультує студентів при складанні планів виховної роботи, контролює її виконання; - відвідує уроки студентів зі спеціальності, бере участь у їх обговоренні; - допомагає практикантам вести системну виховну роботу, заслуховує повідомлення практикантів про хід проведення ними виховної роботи; - бере участь у настановній і заключній конференціях з педагогічної практики та в організації виставки її матеріалів; - спільно з методистом зі спеціальності оцінює результативність навчально-виховної діяльності кожного студента-практиканта.

Керівник практики від бази практики: - створює необхідні умови для виконання студентами програми практики, не допускає використання їх на посадах та роботах, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності; - затверджує робочий план і графік проходження практики з урахуванням пропозицій студента-практиканта; - подає необхідну методичну допомогу, дає вказівки та завдання практикантам, - контролює зроблені практикантами записи у щоденнику практики; - допомагає студентам при складанні документів, виконанні конкретних видів робіт, аналізі чи узагальненні; - після закінчення практики дає письмову характеристику на кожного студента-практиканта.

При організації педагогічної практики в навчально-освітній установі, необхідно орієнтуватися не тільки на виконання програми практики, але перш за все, підходити до кожного студента як до унікальної особи, цілеспрямовано і послідовно розкривати в ньому професійні можливості. Кожен студент повинен мати змогу отримувати систематичні консультації, допомогу при розв'язанні проблем, що виникли в тій або іншій ситуації як з боку методиста практики, так і зі сторони випускової кафедри факультету. Результативність і ефективність педагогічної практики визначається високим рівнем взаємодії педагогічного навчального закладу зі школою. Ідея гуманізації всього навчально-виховного процесу є в наш час однією з найактуальніших.

Права та обов'язки студентів:

Студенти-практиканти університету зобов'язані: – до початку практики одержати від керівника практики, керівників-методистів направлення, методичні матеріали (зразки документів, індивідуальне завдання), консультації щодо оформлення всіх необхідних документів; – своєчасно прибути на базу практики; – у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників; – вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії; – нести відповідальність за виконану роботу; – своєчасно здати матеріали практики, передбачені РПП, та у зазначені терміни скласти диференційований залік з практики.

Студенти-практиканти мають право: – за наявності вакантних місць студенти можуть бути зарахованими на штатні посади, якщо робота на них відповідає вимогам РПП. При цьому не менше 50 відсотків часу відводиться на загальнопрофесійну підготовку за програмою практики; – повторного проходження практики у разі відсутності на базі практики з поважної причини за умови надання відповідних документів та за рішенням керівництва підрозділу університету; – на проходження практики за майбутнім місцем працевлаштування, якщо вони навчаються в університеті за цільовим направленням; – проходити практику на випускному курсі за майбутнім місцем працевлаштування (за умови представлення документів про своє працевлаштування після закінчення університету).

На студентів, не зарахованих на штатні посади, також розповсюджуються правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства. Тривалість робочого часу студентів під час проходження практики регламентується Кодексом законів про працю України і складає для студентів віком від 15 до 16 років 24 години на тиждень, від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень (ст. 51 із змінами, внесеними Законами № 871-12 від 20.03.91, № 3610-12 від 17.11.93, № 263/95 ВР від 05.07.95), від 18 років і старше – не більше 40 годин на тиждень (ст. 50 в редакції Закону № 871-12 від 20.03.91, із змінами, внесеними Законом № 3610-12 від 17.11.93). Бази практик в особі їх перших керівників разом з університетом несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики студентів.

2. Мета і завдання виробничої (педагогічної) практики

Мета педагогічної практики студентів третього курсу є: знайомство з конкретними умовами сучасної професійної педагогічної діяльності у ЗЗСО; професійне становлення майбутнього педагога шляхом практичного застосування теоретичних знань, розвитку педагогічних умінь і навичок, формування індивідуального стилю роботи з учнями на основі навчальної, виховної, методичної, комунікативної складових, а також впровадження особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів у навчально-виховний процес; отримання студентом необхідних практичних навичок та особистого досвіду з метою зростання у майбутньому до справжнього дипломованого професіонала.

Основні завдання виробничої цільової педагогічної практики в школі

- ознайомлення зі структурою й особливостями функціонування закладів загальної середньої освіти, їх документацією і матеріально-технічним забезпеченням;
- ознайомлення студентами-практикантами з методикою навчання учителів-методистів, а також ознайомлення з їх педагогічним досвідом;
- ознайомлення з роботою класного керівника, організація та проведення виховної роботи в закріпленому класі; вивчення психолого-педагогічних особливостей учнів, підготовка на одного з них психолого-педагогічної характеристики; вивчення класного колективу (5-7 кл.);
- проведення уроків, позакласних заходів з використанням засвоєних педагогічних методів і прийомів педагогічної діяльності, використання сучасних освітніх технологій для підвищення ефективності навчального процесу;
- врахування індивідуальних потреб, здібностей та інтересів кожного учня під час планування та проведення уроків і виховних заходів, створення умов для саморозвитку та самореалізації учнів у процесі навчально-виховної роботи, забезпечення підтримки та мотивації учнів у досягненні їхніх особистих цілей;
- організація активної участі учнів у навчальному процесі через проектну, дослідницьку та творчу діяльність, формування у школярів навичок самостійного пошуку, аналізу та використання інформації, залучення учнів до колективної діяльності, спрямованої на досягнення спільної мети;
- розробка навчальних матеріалів (НМК) з урахуванням вікових, психологічних та індивідуальних особливостей учнів;
- набуття необхідного комплексу комунікативних навичок спілкування та вмінь встановлювати психологічний контакт з вчительським колективом і класом, формування позитивного мікроклімату в колективі, розвиток навичок співпраці, емпатії та взаємоповаги;
- організація та проведення виховних заходів, спрямованих на формування морально-етичних цінностей, громадянської свідомості та соціальної відповідальності, створення умов для розвитку індивідуальних здібностей і талантів учнів,
- здатність до педагогічної рефлексії та дисемінації педагогічного досвіду; розвиток педагогічного мислення, любові до майбутньої професії, поліпшення своїх педагогічних здібностей; конкретизація, вдосконалення і розвиток необхідних професійних якостей вчителя.

Під час виробничої (педагогічної) практики студенти повинні **знати**:

- структуру та функціонування закладів освіти: організацію роботи закладів загальної середньої освіти, документацію, матеріально-технічне забезпечення школи, особливості управління освітнім процесом;

- сучасні педагогічні методи та прийоми, які застосовують учителі-методисти, передовий педагогічний досвід та практики навчання;
- психолого-педагогічні основи: вікові, психологічні та педагогічні особливості учнів, особливості роботи з класним колективом (5–7 класів), методи аналізу та складання психолого-педагогічної характеристики учня;
- принципи врахування індивідуальних потреб, здібностей та інтересів учнів, основи організації навчальних проєктів, дослідницької та творчої діяльності учнів, використання сучасних освітніх технологій для підвищення ефективності навчання;
- знати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі;
- знати особливості виховних заходів з акцентом на розвиток морально-етичних цінностей і громадянської відповідальності;
- знати прийоми ефективного педагогічного спілкування.

Під час практики студенти мають **вміти**:

- ✓ аналізувати структуру та документацію закладів освіти, ознайомлюватися з досвідом учителів-методистів і адаптувати його до власної діяльності;
- ✓ переносити знання з дисциплін у площину навчальних предметів;
- ✓ складати плани-конспекти уроків і позакласних заходів і НМК, проводити уроки з використанням сучасних освітніх технологій, організовувати проєктну, дослідницьку та творчу діяльність учнів, адаптувати уроки до індивідуальних потреб і здібностей учнів з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу, реалізовувати компетентнісний і діяльнісний підходи;
- ✓ застосовувати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі;
- ✓ проводити виховні заходи, спрямовані на розвиток моральних цінностей, громадянської свідомості та індивідуальних талантів учнів, організовувати позакласну діяльність для формування колективної згуртованості;
- ✓ оцінювати психологічні та педагогічні особливості учнів, складати психолого-педагогічну характеристику на учня.
- ✓ будувати позитивні відносини з учнями, колегами, розвивати навички емпатії, співпраці та взаємоповаги;
- ✓ керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва;
- ✓ усвідомлювати власну відповідальність, аналізувати й оцінювати результати своєї педагогічної діяльності, вдосконалювати педагогічні здібності, формувати любов до професії та розвивати професійні якості вчителя.

Компетентності

Під час виробничої (педагогічної) практики в школі формується інтегральна компетентність – це здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що потребують інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії і суспільствознавчих предметів у навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів професійно-спрямованих наук і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

ЗК 1. Здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні і на практиці.

ЗК 5. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі, працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства, діяти громадсько і соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих.

ЗК 7. Здатність генерувати нові ідеї, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі.

ЗК 8. Здатність забезпечувати особисту та групову відповідальність за дотримання виконавської дисципліни, вміння визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки

Фахові (предметні) компетентності:

ФК 1. Наявність системи знань із вітчизняної і всесвітньої історії, необхідної для роботи в навчальних закладах загальної середньої освіти.

ФК 4. Здатність до розуміння теоретичних і практичних засад педагогіки, психології і сучасних освітніх технологій.

ФК 5. Здатність володіти системою знань із методики викладання історії і правознавства, знати зміст навчальних програм та підручників, засоби, методи та основні прийоми навчання, способи перевірки знань та умінь учнів та критерії оцінювання їхніх навчальних досягнень, форми позакласної та позашкільної роботи та ін.

ФК 7. Здатність застосовувати знання, уміння і навички із дисциплін фундаментальної і професійної підготовки у практичній діяльності – у навчанні історії і правознавства, організації навчально-виховного процесу, розробці навчально-методичного забезпечення дисциплін.

ФК 8. Здатність визначати мету та завдання шкільних курсів історії і правознавства, аналізувати навчальну програму та навчально-методичну літературу, складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку, враховувати пізнавальні можливості учнів та ін.

ФК 9. Здатність самостійно організовувати навчально-виховний процес, добирати ефективні методи, прийоми, форми і засоби навчання, спрямовані на розвиток вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також дотримуватися вимог безпеки життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу.

ФК 10. Здатність застосовувати інтерактивні методи і сучасні освітні технології навчання. ФК 11. Здатність здійснювати контроль та об'єктивне оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

ФК 13. Здатність до оволодіння базовими знаннями української та світової культури в контексті готовності студентів до спілкування у мультикультурному середовищі на основі толерантності, діалогу і співробітництва.

ФК 16. Здатність усвідомлювати суспільний статус і призначення професійної діяльності вчителя історії, здійснювати самооцінку та корегування пізнавальної діяльності, аналізувати, досліджувати та поширювати передовий педагогічний досвід.

ФК 17. Здатність формувати історичну свідомість, національну пам'ять, провадити громадянсько-патріотичне виховання серед молоді. ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства, виховувати правову свідомість та культуру в учасників освітнього процесу.

Забезпечення програмних результатів навчання (ПРН)

– знати вітчизняну і світову історію з метою перенесення їх у площину навчальних предметів (ПРН1);

– знати теоретичні і практичні основи педагогіки і психології, сучасних освітніх технологій, особливості організації та проведення навчально-виховної роботи відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти (ПРН 4);

– знати теоретичні і практичні основи методики викладання історії і правознавства, орієнтуватися на їх сучасні досягнення (ПРН 5).

- самостійно організовувати освітній процес із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу, вибираючи продуктивні методи, прийоми, форми та засоби навчання (ПРН 6);
- застосовувати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі (ПРН 7);
- розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності, дотримуючись норм української літературної норми і вимог до написання наукових та навчальних текстів (ПРН 9);
- здійснювати планування, організацію та реалізацію сучасних інноваційних технологій навчання історії і правознавства на основі особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів (ПРН 12);
- організовувати ефективну міжособистісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, яка ґрунтується на здобутих знаннях, демократичних і гуманістичних цінностях (ПРН 15);
- брати участь у командній роботі, застосовувати оптимальну стратегію діяльності і приймати обґрунтовані рішення у складних і часом непередбачуваних професійних і життєвих ситуаціях, що потребує застосування нових підходів і прогнозування, усвідомлення власної відповідальності (ПРН 16);
- знати культурну спадщину українського народу в контексті світової культури, поважати різноманіття та мультикультурність світу; керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва (ПРН 17);
- діяти на основі сформованих ціннісних орієнтирів; з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, усвідомлювати рівні можливості кожного члена суспільства та педагогічного й учнівського колективів, враховувати гендерний підхід, формувати історичну і політичну культуру, національну пам'ять, проводити громадянсько-патріотичне виховання (ПРН 19);
- вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетентності, усвідомлювати призначення професійної діяльності вчителя історії і суспільствознавчих предметів, а також потреби систематично підвищувати професійну кваліфікацію через навчання протягом життя (ПРН 20).

3.ЗМІСТ педагогічної практики студентів

Перший етап:

- проведення настановчої конференції, на якій студенти ознайомлюються з метою, завданнями практики, її змістом та основними вимогами, проведення інструктажу з техніки безпеки;
- складання завдання на період педагогічної практики викладачами-методистами;
- ознайомлення із звітною документацією, що передбачена вимогами педагогічної практики.

У ЗОШ:

Ознайомлення з системою навчально-виховної, позакласної та позашкільної роботи основної школи в цілому, з порядком ведення шкільної документації (з бесіди директора школи чи заступників директора з навчальної і виховної роботи);

-із специфікою методики роботи вчителів та класного керівника певного класу (5-7 кл.); із специфікою позакласної роботи вчителя-історика; зі змістом роботи методичних об'єднань вчителів за спеціальністю та класних керівників;

- вивчення змісту календарних і тематичних планів уроків вчителя-історика, плану його позакласної роботи;

- плану організаційної і виховної роботи класного керівника; анатоми- фізіологічних, психологічних й індивідуальних особливостей класного колективу, вивчення вікових та індивідуальних особливостей учнів, їхніх нахилів та інтересів, рис характеру, взаємовідносин у класі в ході навчально-виховного процесу; шляхом вивчення документації, бесід з учнями,

спостереження; зокрема педагогічно занедбаних учнів і тих, хто має високий рівень знань, умінь і навичок;

- підготовка і проведення уроків з історії (не менше 20 уроків різного типу), проведення позакласного заходу з предмету та виховний захід як помічник класного керівника;

- підготовка дидактичного матеріалу;

- виконання індивідуальних завдань.

Заключний етап:

Оформлення документації.

- підведення підсумків індивідуальної педагогічної діяльності;
- підготовка та оформлення звітної документації;
- захист виробничої педагогічної практики;
- участь у підсумковій конференції;
- залік.

План проходження практики	
Зміст роботи	Кількість годин
Настановча конференція передбачає ознайомлення студентів із завданнями, змістом і метою педагогічної практики, зокрема з навчальною, виховною, методичною та організаційною складовими. Обговорюється організаційний план роботи: строки, обсяг завдань, форми звітності, розподіл студентів за класами, закріплення наставників, графік проведення уроків і заходів. Студентам роз'яснюють правила поведінки, вимоги до документації та педагогічної етики, а також надають інструкції щодо застосування методик викладання та сучасних освітніх технологій. Відбувається обговорення можливих труднощів і відповідей на запитання, надаються рекомендації для ефективної роботи, а також акцентується увага на важливості практики для професійного розвитку майбутнього вчителя.	2 год
Під час першого етапу практики в ЗЗСО студенти знайомляться зі структурою, особливостями функціонування та матеріально-технічним забезпеченням школи, вивчають її статут, правила внутрішнього розпорядку, а також педагогічну та навчальну документацію. Інструктаж щодо правил поведінки у школі, дотримання педагогічної етики, відповідальності за збереження матеріально-технічного забезпечення закладу. Розподіл студентів по класах, призначення їм керівників-методистів від школи. Організуються екскурсії та оглядові заняття (пасивна практика), спрямовані на ознайомлення із середовищем освітнього закладу та його специфікою. Студенти детально ознайомлюються з методикою майбутньої педагогічної роботи, порядком планування та проведення уроків і виховних заходів. Відбувається інструктаж щодо ведення щоденників педагогічної практики, записів спостережень, нотаток, збору й обробки матеріалів, що є основою для аналізу та підготовки звітної документації.	30
Основний етап практики Цей етап включає безпосередню реалізацію студентами завдань педагогічної практики. Студенти готують плани-конспекти, НМК, проводять уроки з історії, виховні та позакласні заходи, застосовуючи сучасні методики навчання, індивідуальний підхід до учнів та інтеграцію знань з університетських дисциплін у навчальний процес. Вони організують освітню і виховну діяльність, враховуючи психолого-педагогічні особливості школярів, здійснюють спостереження за учнівським колективом і проводять діагностику окремих учнів для складання психолого-педагогічної характеристики. Студенти активно співпрацюють із вчителями-методистами, класними керівниками, адміністрацією школи, беруть участь у шкільних заходах, розробляють	214 год

навчально-методичні матеріали та аналізують ефективність власної педагогічної діяльності. Основний етап спрямований на практичне закріплення професійних знань, формування вмінь та навичок майбутніх педагогів.	
Виконання індивідуальних завдань, психолого-педагогічної характеристики на учня. На цьому етапі студенти виконують завдання, спрямовані на розвиток умінь і навичок самостійного вирішення професійних завдань. Студенти отримують можливість реалізувати творчий підхід, враховуючи специфіку своєї предметної підготовки, та оцінити ефективність власних рішень у реальних умовах освітнього середовища.	10
Підсумковий етап. Підсумкова конференція. На завершальному етапі педагогічної практики студенти узагальнюють результати своєї діяльності, аналізують виконані завдання та оцінюють досягнення поставлених цілей. Вони готують звітні документи про проходження практики. Проводиться самооцінка й рефлексія набутого досвіду, виявляються сильні та слабкі сторони у професійній підготовці. Студенти отримують рекомендації для подальшого вдосконалення педагогічних навичок.	12
Залік є завершальним етапом педагогічної практики, під час якого підводяться підсумки виконаної роботи та оцінюється рівень професійної підготовки студентів. Студенти представляють результати своєї діяльності у формі захисту звіту, демонструють знання, вміння та навички, набуті під час практики. Оцінюються проведені уроки, виховні та позакласні заходи, якість підготовлених навчально-методичних матеріалів, психолого-педагогічні характеристики учнів, виконання індивідуальних завдань та рівень ведення документації. Під час заліку студенти отримують зворотний зв'язок, який сприяє формуванню подальших напрямів їхнього професійного розвитку.	2
Загальна кількість	270

3.1. Індивідуальні завдання.

1. Складіть тестові завдання різних рівнів складності для тематичного оцінювання учнів 5-7 кл.
2. Підготовка навчально-методичного комплексу з історії.
3. Вивчення педагогічного досвіду учителя.
4. Розробка дидактичних матеріалів для обдарованих учнів.
5. Розробка виховного заходу загальноміського характеру.
6. Проведення профорієнтаційного заходу ін.

3.2. Заняття і екскурсії під час практики

Невід'ємною складовою виробничої практики є екскурсія. Екскурсії під час практики проводяться з метою ознайомлення студентів з освітніми закладами, визначними місцями Івано-Франківськ тощо. Проводиться ознайомлювальна екскурсія з метою надбання студентами найбільш повної уяви про базу практики, її структуру, взаємодію її окремих підрозділів, діючу систему управління. Також можуть проводитися екскурсії в Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей Олекси Довбуша, Музей мистецтв Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю.

Крім обов'язкових інструктажів з техніки безпеки можуть бути проведені додаткові заняття з охорони праці і протипожежної безпеки. Заняття під час практики можуть проводитись у вигляді консультацій, які сприятимуть поглибленню знань з методики викладання історії. Приблизна тематика: 1. Підготовка та оформлення документації педагогічної практики. 2. Пошук інформації щодо успішної професійної діяльності засобами новітніх освітніх технологій. 3. Проведення дидактичних ігор з історії у старшій школі. 4. Особливості використання краєзнавчого матеріалу у процесі викладання історії. 5. Позакласна

виховна робота з народознавства. 6. Методи професійного самовиховання та розвитку педагогічної техніки. 7. Групова робота на уроках історії.

3.3. Джерела.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-rovnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 12.05.2022).

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

[Закон України](#) "Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо вдосконалення науково-методичного забезпечення освіти та якості навчальної літератури"

[Постанова Верховної Ради України](#) "Про Заяву Верховної Ради України "Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких"

Концепції "Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи" (рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 року № 10)

Концепції педагогічної освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 року № 776)

[Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти \(з дипломом молодшого спеціаліста\)"](#) (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Навчальні програми для 5 - 9 класів

Галицька-Дідух Т.В. Виробнича (педагогічна) практика. Методичні рекомендації для студентів III курсу спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Івано-Франківськ, 2024. 263 с.

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОШПО, 2022. 168 с.

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072 «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text>

Психологічний супровід і підтримка учасників освітнього процесу в умовах упровадження Нової української школи (з досвіду роботи фахівців психологічної служби) : метод. посібник / уклад. В. В. Байдик. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 102 с.

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2024.

Положення про організацію та проведення практики у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (введений наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 28 квітня 2023 р. № 246) посилання: URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-taprovedennia-praktyky-2023.pdf>

Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. Івано-Франківськ, 2002. 110 с.

Ворожейкіна О. Сьогодні в нашому класі...Години спілкування, сценарії свят та інші заходи. 5-6 класи. Х.: Вид.група «Основа», 2008. 203 с.

Туріщева Л., Гончаренко О. Вивчення особистості школяра і педагога. Х:Вид. група «Основа», 2007. 144 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Байль Бригіта. Дитина чемна і нечемна / Пер. з нім. М. Трофимука. Львів: Свічадо, 2007. 256 с.

Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія. Київ: Наукова думка, 2000. 190 с.

Подобєд О. А. Історія України. 5, 7 класи: Нестандартні уроки. Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – 160 с.

- Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
- Джон Дьюї. Моральні принципи в освіті / Пер. з англ. Мирослава Олійник. Львів: Літопис, 2001. 32 с.
- Шашура Л. Нестандартні уроки з історії України та всесвітньої історії в школі: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 64 с.
- Бесіди на етичні теми зі старшокласниками /упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. К.: Шк. світ, 2009. 128 с.
- Нікітіна І. П. Науково-дослідницька діяльність учнів. 5-11 класи / автори-упорядн.: І. П. Нікітіна, Ю. О. Нікітін, В. В. Шеліхова, О. Л. Кожем'яка. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 144 с.
- Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Науково-методичний посібник. Х.: Видавнича група «Основа»: «Тріада+», 2007. 112 с.
- Книга вчителя історії, етики, основ правознавства: Довідково-методичне видання / Упоряд. Р. І. Свтушенко, О. В. Галегова. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 224 с.
- Рейс Філ. Секрети успішного навчання: практичні поради для студентів/ Пер. з англ. О. Гладкого. Львів: Свічадо, 2006. 256 с.
- Венцева Н. О. Дискусійні методи на уроках всесвітньої історії: 7-8 класи / Передмова К. О. Баханова. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 160 с.
- Левітас Ф. Л., Салата О. О. Методика викладання історії. Посібник учителя. Х.: Вид. Група «Основа», 2006. 96 с.
- Мисан В.О. Писемні джерела на уроках історії: 5—11 класи: навчально-методичний посібник. К.: Шк. світ, 2009. 104 с.
- Баханов К. О. Організація особистісно-орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя Історії. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 159 с.
- Святокум О. Підсумкові контрольні роботи з історії України: концепція, зміст, методика оцінювання. *Історія в школах України*. 2011. №2-3. С.8-14.
- Терно С. Чому важливо розвивати критичне мислення учнів? *Історія в школах України*. 2011. №10. С.30-34.
- Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ. Академвидав. 2004.
- Мирошніченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності - історія) [Текст]: навч.посібник. К. : ЦУЛ, 2018. 296 с.
- Цюняк О. Формування професійної готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності [Текст]: практикум. Ів.-Франківськ : НАІР, 2020. 144 с.
- Биков В. Ю. Моніторинг рівня навчальних досягнень з використанням Інтернет-технологій [Текст] : монографія; за ред. В.Ю.Бикова, Ю.О.Жука. К. : Педагогічна думка, 2008. 128 с.
- Кондур О. С. Управління якістю освітніх систем в умовах глобалізації: теорія, методика організації, практика: монографія .Ів.-Франківськ : НАІР, 2018. 488с.
- Освіта впродовж життя: зарубіжний досвід та національна практика: монографія / За заг. ред. Л. Прокопів, В. Стинської / Авторський колектив: Л. Прокопів, В. Стинська, Г. Білавич, Б. Савчук, І. Єгорова, В. Ковальчук, Ю. Москаленко, О. Гевко, С. Довбенко, Л. Бандура, І Завулічна, М. Олексюк, Т. Паска, С. Юрченко. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 288 с.
- Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: навч.-метод. посіб. /авторський колектив: Завгородня Т.К., Нагачевська З.І, Савчук Б.П, Стинська В.В., Стражнікова І.В., Єгорова І.В., Ковальчук В.М., Прокопів Л.М, Салига Н.М./ За заг. ред. В.Стинської, Л.Прокопів/. Івано–Франківськ, 2021. 430 с.
- Кропельницька С. О., Кондур О. С., Криховецька З. М., Кулеша-Любінець М. М., Мигович Т. М. Проектна діяльність як інноваційний тренд розвитку Університету 4.0. Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2020. С. 326-348.
- Шарко В.Д. Сучасний урок. К., 2006. 224 с

- Баханов К. О. Організація особистісно-орієнтованого навчання : poradnik молодого вчителя історії. Харків : *Основа*, 2008. 159 с
- Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
- Савченко, О. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ [Текст]. *Шлях освіти*. 2010. № 3. С. 2-6.
- Кочубей, В. І. Шляхи модернізації освіти України в умовах інформаційного суспільства [Текст] / В. І. Кочубей // Матеріали наукової конференції за підсумками науково-дослідної і науковометодичної роботи кафедр Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка у 2007 р. / [ред. кол.: Н. І. Кириленко, О. В. Багацька, В. С. Бугрій та ін.]. Суми : [СумДПУ ім. А. С. Макаренка], 2008. С. 133-134.
- Освітні технології: Навчал.метод. посібник /О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. Ред. О.М. Пехоти. К. :А.С.К., 2001. 256 с.
- Пехота О.М. Особистісно-орієнтована освіта – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2000/7-1-4.pdf> (дата звернення: 08.05.2024).
- Лещенко М.П. Колаборативний підхід до розвитку ІКТ-компетентностей учителів і учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2012. №5 (31). Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua>. (дата звернення: 08.05.2024).
- Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / ред.: О. А. Дубасенюк; Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир, 2004. 262 с.
- Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. ELR : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>(дата звернення: 25.05.2022).
- Інноваційні педагогічні технології: посібник / за ред. О. І. Огієнко. Київ: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослик НАПН України, 2016. 314 с.
- Мультфільм за 5 хвилин: онлайн-сервіси для створення анімації та монтажу <https://www.youtube.com/watch?v=tu93uGSCybg> (дата звернення: 25.05.2022).
- Інформаційно-технологічний підхід до вирішення проблеми освіти [Текст]. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник. 2-ге вид., стер. Суми : Університетська книга, 2013. С. 196-205.
- Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.- метод. посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
- Мадзігон В. М., Нісімчук А. С. Технологія креативної педагогічної освіти: монографія / Ін-т пед. технологій. Луцьк: Твердиня, 2011. 509 с.
- Reis, A. (2015) Thinking about Y.O.U (Your Online Utilities) about your didactic presentations and videos (14m10). Author and video director <https://youtu.be/zk400mYhkYs>(дата звернення: 15.06.2024).
- Glazunova, O., Shyshkina, M. (2018). The Concept, Principles of Design and Implementation of the University Cloud - based Learning and Research Environment. Proceedings of the 14th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer, Volume II : Workshops (2104), 332-347. http://ceur-ws.org/Vol-2104/paper_158.pdf. (дата звернення: 25.05.2022).
- Khan, M., & Lulwani, M. (2023). Inspiration of Artificial Intelligence in Adult Education: A Narrative Overview. OSF Preprints, January 12. <https://doi.org/10.31219/osf.io/zjqmn>. Uzwyshyn, R. J. (2023). From Open Science and Datasets to AI and Discovery. Trends & issues in library technology, January 2023, 26-38. <http://doi.org/10.13140/RG.2.2.20360.70404> (дата звернення: 05.08.2024).
- Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися. URL: <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoyu-mozhe-butysuchasna-osvita/>(дата звернення: 20.06.2024).
- Bondarenko, O., Pakhomova, O., Lewoniewski, W. (2019). The Didactic Potential of Virtual Information Educational Environment as a Tool of Geography Students Training. In: Kiv, A. E., Shyshkina, M. P. (eds.) Proceedings of the 2nd International Workshop on Augmented Reality in Education (AREdu 2019), Kryvyi Rih, Ukraine, March 22, 2019, CEUR-WS.org, pp. 13–23.

Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Текст]. Міністерство освіти і науки України, 2016. 34 с. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.06.2024).

Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

Комп'ютерні ігри у процесі вивчення історії: американський досвід навчання учнів середньої школи // <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/5051> (дата звернення: 25.05.2022).

Aktay, S. (2022). The usability of Images Generated by Artificial Intelligence (AI) in Education. *International technology and education journal*, 6 (2), 51-62. 3

Alhumaid, K., Naqbi, S., ElSORI, D. & Mansoori, M. (2023). The adoption of artificial intelligence applications in education. *International Journal of Data and Network Science*, 7(1), 457-466. https://www.growingscience.com/ijds/Vol7/ijdns_2022_115.pdf. 4 (дата звернення: 15.07.2024).

Awasthi, S., & Soni, Y. (2023). Empowering Education System with Artificial Intelligence: Opportunities and Challenges. *Shodh Samagam*, 6 (1). <http://www.shodhsamagam.com/admin/uploads/Empowering%20Education%20System%20with%20Artificial%20Intelligence%20%20Opportunities%20and%20Challenges.pdf>. 5

Вуков, В., Миколовський, Д., Моравчик, О., Свєтський, С., & Шышкіна, М. (2020). The use of the cloud-based open learning and research platform for collaboration in virtual teams. *Information Technologies and Learning Tools*, 76(2), 304–320. <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.3706>. (дата звернення: 11.05.2024).

Chaka, C. (2023). Fourth industrial revolution—a review of applications, prospects, and challenges for artificial intelligence, robotics and blockchain in higher education. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning (RPTEL)*, 18(2). <http://rptel.apsce.net/index.php/RPTEL/article/view/2023-18002>. (дата звернення: 14.06.2024).

Топчій Г. С. Ігрові педагогічні технології як умова професійного саморозвитку майбутнього вчителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2011. 20 с.

Богдановська Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії. *Рідна школа*. 2013. № 3. С. 62-65.

Баханов К. Традиції та інновації у навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя: «Просвіта», 2002. 108 с.

Комп'ютерні ігри та мультимедіа як інноваційний підхід до комунікації / Матеріали II Всеукраїнської науково-технічної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів. Одеса, 29-30 вересня 2022 р. Одеса, Видавництво ОНТУ, 2022 р. 178 с.

Сігітов А. Сучасні інформаційно-комп'ютерні технології у процесі навчання історії: практичний аспект. *Історія України*. Сер., Шкільний світ. 2013. № 11(черв.). С. 13-17.

Group intellectual test: [Electronic resource] Access mode: http://gatchinapsi.narod.ru/05_arsenal/05-08_git.htm (дата звернення: 15.06.2024).

Computer game: a new area of psychological [Electronic resource] Access mode: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-326305.html> (дата звернення: 09.05.2024).

Computer game as an element of modern culture: [Electronic resource] Access mode: <http://ua.textr.com/erat-8411-1.html>

4. Computer games as an important factor in the formation of life skills [Electronic resource] Access mode: <http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28614/>

Formation of skills in the space of computer games: [Electronic resource] Access mode: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=27&c=395> (дата звернення: 20.06.2024).

What is eSports and how is this culture developed in Ukraine [Electronic resource] Access mode: <https://www.radiosvoboda.org/a/29189982.html> (дата звернення: 03.05.2024).

Хміль Наталія; Галицька-Дідух Тамара; Цяньці Ван. Використання віртуальної і доповненої реальності в українській освіті// *Академічні візії*. 2023. №22. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/505> (дата звернення: 17.05.2024).

Галина Батрбеківна Черушева, Тетяна Олександрівна Кравцова, Тамара Вячеславівна Галицька-Дідух. Актуальні проблеми викладання педагогічних дисциплін: формування інтерактивного онлайн- середовища// *Академічні візії*. 2023. №19. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/384>(дата звернення: 14.06.2024).

Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя контексті Концепції нової української школи. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Слов'янськ, 2019. Вип. 11. С. 93–106. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523> (дата звернення: 23.07.2024).

Вчительський конструктор: створить суперурок. Альманах ГО «Освіторія» / передм. З. Литвин. URL:

<https://osvitoria.media/wpcontent/uploads/2022/05/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%85.pdf> (дата звернення 25.05.2022).

Галука О. Соціально-професійні ролі вчителя в умовах нової української школи. 2022. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovometodychna-robota/91-tendentsiyi-suchasnoyi-pidhotovkumaybutnikh-uchytelivpochatkovoyi-shkoly/263-sotsialno-profesijni-rolivchitelya-v-umovakh-novojiukrajinskoji-shkoli> (дата звернення 12.06.2024).

Дофамін для освіти: шукаємо формулу любові до навчання. URL: <https://edutalks.nus.org.ua/> (дата звернення 19.05.2024).

Емпатія. URL: <https://www.empatia.pro/empatiya/> (дата звернення 27.07.2024).

Марковська М. Як учителям підвищити стресостійкість та ресурсність. 2021. Ч. 1. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyampidvyshhyty-stresostijkist-ta-resursnist-chastyna-1/> (дата звернення 09.05.2024).

Марковська М. Як учителю працювати зі своїми емоціями в інклюзивному класі. Пояснює психологиня. 2021. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyu-pratsyuvatysya-zi-svoymy-emotsiyamy-vinklyuzyvnomu-klasi-rovasnyuye-psyhologynya/> (дата звернення: 07.07.2024).

Юрченко О. 9 типів інтелекту за Говардом Гарднером: який у ваших учнів? 2022. URL: <https://osvitoria.media/experience/9-typiv-intelektu-za-govardomgardnerom-yakuj-u-vashyh-uchniv/> (дата звернення 25.05.2022).

Яким має бути ідеальний учитель на думку батьків та самих педагогів – опитування. 2021. URL: <https://nus.org.ua/news/yakum-maye-butyidealnyj-uchytel-na-dumku-batkiv-ta-samyh-pedagogiv-oruyuvannya/> (дата звернення 11.07.2024).

Інструкція для роботи вчителя в додатку Google Jamboard. URL: <http://teacherjournal.in.ua/blog/articles/10713/Jamboard.pdf> (дата звернення: 16.05.2024).

Google Jamboard: можливості для дистанційного навчання. 2021. URL: <https://vseosvita.ua/news/google-jamboard-mozhlyvosti-dlia-dystantsiinonnavchannia-36229.html> (дата звернення: 19.07.2024).

Галицька-Дідух Т.В., Романюк В.Л., Задорожня Т.М. Використання штучного інтелекту в дистанційному навчанні: психолого-педагогічні умови. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка». 2024. № 5(39) 2024. С. 126-143.

Koziar, M., Lysenko, T., & Halyska-Didukh, T. (2024). Strategies for Preparing Teachers to Implement Virtual Reality in the Process of Personalized Learning. International Conference on Science, Innovations and Global Solutions. (pp. 445-448). Futurity Research Publishing. Polska, Łódź, 31.07.2024 p.

Методичне забезпечення

Матеріально-технічне забезпечення практики: приміщення для самостійної роботи студентів, розмножувальна та комп'ютерна техніка з підключенням Інтернет, наукова бібліотека з читальним залом. На практиці і під час самостійної роботи студентів використовуються методичні рекомендації щодо проходження практики, ілюстративні комп'ютерні дидактичні матеріали, які розроблені на кафедрі, а саме: Галицька-Дідух Т.В.

Дидактичні ігри на уроці історії: навчально- методичний посібник для студентів ІУ курсу спеціальності 014 «середня освіта (історія)». Івано-Франківськ, 2014.

Галицька-Дідух Т.В. Педагогічна практика: методичні рекомендації для студентів спеціальності 014 «середня освіта (історія)». Івано-Франківськ, 2018.

3.4 Методичні рекомендації.

Як педагогічна категорія практика є складовою частиною навчального процесу та має на меті навчити студентів творчо застосовувати у педагогічній діяльності науково – теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні психолого – педагогічних і спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх учителів стійкого інтересу до професійної діяльності.

Специфікою практичної діяльності студентів є те, що в ній у більшій мірі (порівняно з навчально - пізнавальною) здійснюється ідентифікація з професійною діяльністю вчителя, практика проводиться в умовах, адекватних умовам майбутньої самостійної педагогічної діяльності. Робота студента в період практики характеризується тією ж різноманітністю функцій, що й робота педагога. Вона – ланка в системі підготовки вчителя і виступає у якості самостійного, важливого джерела актуалізації педагогічної освіти, створення її життєвої цінності для поліпшення відносин. Сама система взаємовідносин має носити характер взаємодії і співпраці, маючи на увазі певну суб'єктивність позиції студента. Міркуючи над організацією педагогічної практики в навчально – виховному закладі, її керівник орієнтується не лише на виконання програми практики, але перш за все, ставиться до кожного студента як до унікальної особистості. Кожен практикант повинен мати можливість висловити свою думку, отримати необхідну консультацію, допомогу або роз'яснення тієї чи іншої ситуації.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як: повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості; забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності; становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі; 2 формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими; формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Мета історичної освіти - формування засобами історії національної та культурної ідентичності; виховання патріотизму, громадянської відповідальності; утвердження цінностей людського буття, зокрема цінності свободи / вільної особистості, демократії, суспільної злагоди, заснованої на повазі до різних поглядів, звичаїв і культур, релігій, та потреби їх захищати; формування готовності людини до змін, (переосмислення соціального досвіду і творення образів майбутнього.

Ця мета конкретизується в комплексі завдань історичної освіти, з яких пріоритетними є:

- формування умінь мислити критично та системно, міркувати логічно, діяти творчо, знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей;
- прищеплення основ історичного світогляду, зокрема вміння бачити минуле під різним кутом зору, розрізняти історичний факт і судження;
- ознайомлення з основними політичними, економічними, соціальними та культурними тенденціями розвитку України та світу в минулому і тепер;
- представлення основних періодів історії України як суголосних із відповідними періодами європейської історії;
- відображення ключових подій, явищ та процесів історії України та світу крізь призму викликів і суспільних відповідей на них;

- накопичення соціального досвіду, увиразнення наскрізних ліній із минулого як інструмента для аналізу та пояснення сучасних подій і проєктування майбутнього;
- установлення на основі різних джерел і видів інформації достовірних фактів з метою прийняття відповідальних ефективних рішень;
- демонстрування можливостей (зокрема, значущості ціннісних ставлень) для самореалізації/самоствердження людини тепер і в майбутньому.

Організація та структура курсу історії в системі загальної середньої освіти

А. Концентричний підхід до навчання / вивчення історії.

1. Світовий досвід організації навчання історії в системі загальної середньої освіти.

У школах більшості країн Європи та Північної Америки навчання історії відбувається в розрізі трьох етапів: на першому (пропедевтичному) переважає країнознавчий підхід із вивченням елементів географії, історії, фольклору своєї країни / рідного краю; під час другого, - коли ученицям / учням під силу усвідомлювати просторові, часові, причинно-наслідкові та генетичні зв'язки, навчання історії спрямовується на формування відносно цілісного образу минулого, у якому національна історія представлена в контексті світової; на третьому етапі, що припадає на старші класи, зміст (уже опанований у вимірах історичної хронології, географічного і соціального просторів) пропонується в проблемному викладі.

Чітке виокремлення цих трьох етапів становить сутність концентричного підходу до навчання історії. Принцип концентрів, який використовується в більшості держав ЄС, забезпечує повторюваність і поступову "зануреність" у проблему для здобувачок/здобувачів освіти різного віку. У межах кожного концентру залежно від цілей та завдань практикується лінійне (хронологічне), блоково-модульне (проблемно-тематичне, тематичне) або змішане структурування матеріалу. Концентричний підхід переважно реалізується в єдиному курсі історії (без поділу на вітчизняну і всесвітню), який дає змогу розглядати події національної історії у тісних взаємозв'язках із загальноєвропейськими та світовими процесами.

2. Трансформації в організації освітнього процесу в Україні. Концентри історичної освіти (у розрізі рівнів та циклів повної загальної середньої освіти).

Суспільні трансформації зумовлюють необхідність структурних і змістових змін у навчанні/вивченні історії в закладах загальної середньої освіти України. Раціональною відповіддю на ці виклики стане запровадження концентричної структури історичної освіти, єдиного загальноосвітнього курсу історії та реалізація проблемно-тематичного підходу до формування його змісту. Це сприятиме щораз глибшому осмисленню (з досягненням певної повноти) сутності історичних подій, явищ і процесів.

Спираючись на [статтю 12](#) Закону України "Про освіту", [статтю 10](#) Закону України "Про повну загальну середню освіту", державні стандарти початкової, базової, профільної середньої освіти навчання / вивчення історії належить організувати за такими концентрими:

- перший цикл початкової освіти - адаптаційно-ігровий (1-2 роки навчання). З історії - інформаційно-ознайомлювальний - 1-2 класи (реалізується на основі принципу внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції змісту), який пропонує найзагальніші відомості про людину, родину, громаду, рідний край, Україну як державу;

- другий цикл початкової освіти - основний (3-4 роки навчання). З історії - інформаційно-фрагментарний - 3-4 класи (реалізується на основі принципу внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції змісту), який у белетризованому вигляді пропонує найважливіші сюжети історії України, про Україну в Європі та у світі;

- перший цикл базової середньої освіти - адаптаційний (5 - 6 роки навчання). З історії - пропедевтичний сюжетний - 5-6 класи (по 2 год на тиждень для кожного класу), який спирається на історичні відомості, здобуті в початкових класах, готує до вивчення систематичного курсу історії та представляє значущі сюжети історії України і світу від найдавніших часів до сьогодення;

- другий цикл базової середньої освіти - базове предметне навчання (7-9 роки навчання). З історії - проблемно-тематичний (зі збереженням хронологічно-подієвої логіки) - 7-9 класи (по 3 год. на тиждень у 7 і 8 класах і по 4 год. - у 9 класі), який представляє основні події історії України і світу відповідно до історично-культурних періодів;

- перший цикл профільної середньої освіти - профільно-адаптаційний (10 рік навчання) і другий цикл профільної середньої освіти - профільний (11-12 роки навчання). З історії - профільний проблемно-тематичний - 10, 11-12 класи (3 год. на тиждень для профільно-адаптаційного 10 класу; по 3 год. на тиждень для 11-12 класів неісторичних профілів; по 6 год. на тиждень для 11-12 класів історичного профілю), який представляє історію України і світу через основні явища і процеси від найдавніших часів до сьогодення і реалізується через взаємодію єдиного загальноосвітнього та спеціальних (відповідно до профілю) курсів.

Важливо, щоб історична освіта, яку здобули учениці/учні в закладах загальної середньої освіти, мала продовження на наступних рівнях навчання. З цією метою є бажаним, зокрема, відновлення узагальнювального курсу історії України як обов'язкового в закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Б. Загальноосвітній і профільні історичні курси.

1. Переоцінка всесвітньої історії з огляду зв'язків із історією України та потреба запровадження єдиного загальноосвітнього курсу історії.

Під впливом російсько-української війни та дов'язаних із нею трансформацій міжнародних відносин Україна опинилася в епіцентрі геополітичних процесів. Це спонукає до виразнішого погляду на історію України як невід'ємного складника європейської та загалом світової історії. У системі загальної середньої освіти такий підхід має бути реалізований шляхом запровадження єдиного загальноосвітнього курсу історії, ключовим виміром якого буде взаємодія України і світу в історичній ретроспективі.

Сучасні обставини вимагають пріоритетного залучення в зміст історичної освіти таких сюжетів світової (насамперед європейської) історії, які, з одного боку, мали вирішальний вплив на перебіг подій в Україні, а з іншого - здатні сьогодні показати, як Україна представлена у світі, яким є внесок українства в загальний культурний/цивілізаційний поступ людства. Таким чином курс "Історія" (інші можливі назви: "Історія: Україна і світ", "Історія України і світу") зможе наблизити освіту до сучасних наукових інтерпретацій минулого та розширить саме поняття "історія України".

Перевагами єдиного загальноосвітнього курсу історії для учнівства будуть розширені можливості: розпізнавати себе в спільноті (від громади до світу); виплекати свою національно-культурну ідентичність (зокрема, через зіставлення і порівняння); пізнати й зрозуміти себе, своє оточення, рідний край і світ; усвідомити розмаїття та єдність, взаємозалежність світу, сформувані почуття співпричетності та відповідальності; повніше уявити реальні ситуації та побачити інформаційне поле, з яким доведеться зіткнутися в житті; усвідомити зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім; побачити історичне знання як цілком практичну потребу; сформувані понятійний апарат, необхідний для систематичного вивчення та розуміння історії.

Єдиний загальноосвітній курс історії надасть додаткові переваги також для вчительства, як-от: можливість керувати навчальним процесом, ефективно використовуючи години навчальних занять; зосередитися на основних питаннях змісту; зробити навчання історії змістовно та інтелектуально наповненішим; швидше досягати навчальних цілей, тобто реалізовувати компетентнісний підхід; вивільнити час для обговорень і виконання ученицями/учнями практичних завдань, зокрема для реалізації навчальних проєктів; диференціювати навчання відповідно до зацікавлень учнівства; оперувати повнотою власних знань і досвіду.

2. Історія та громадянська освіта: історичний матеріал як джерело для пізнання загальнолюдських, європейських демократичних і національних і громадянських цінностей.

Розширення тематичних і просторових контекстів української історії, осмислення з української перспективи сюжетів світової історії дасть змогу повніше реалізувати громадянознавчий потенціал історичної освіти. З погляду ключової громадянської

компетентності навчання історії належить спрямувати на набуття учнівством досвіду захисту демократії, прав і свобод людини, співжиття в суспільстві та організації співдіяльності, на формування умінь робити виважені висновки й ефективно планувати майбутнє. Актуалізація громадянсько-національної тематики безпосередньо через історичний матеріал сприятиме реалізації одного з базових призначень історії - як школи поведінки людини в суспільстві. Цього можна досягнути, якщо під час добору навчального матеріалу з історії надавати перевагу тим сюжетам минулого, які увиразнюють питання національних і загальнолюдських цінностей, особистої гідності й поваги до інших, захисту прав і свобод, національної ідентичності, громадянської відповідальності, опору насиллю. Особливої актуальності в сучасній Україні набувають питання, пов'язані з історичними основами формування та консолідації української політичної нації.

3. Спеціальні історичні курси для профільної середньої освіти.

У профільній середній освіті (перший - профільно-адаптаційний цикл - 10 рік навчання; другий: профільний цикл - 11-12 роки навчання) важливо, не втрачаючи з поля зору "історію-ідентичність", підтримати не лише пізнавальні, а й практичні освітні потреби учнівства. Досягти цього можливо способом запровадження поряд із єдиним загальноосвітнім курсом історії низки історичних спеціальних курсів. Основне їхнє завдання - забезпечити поглиблене вивчення як актуальних (суспільно значущих за нинішніх обставин) історичних подій, явищ і процесів, так і проблематики-тематики, зорієнтованої на потреби ринку праці, скажімо, проблем-тем, що відображують історію тієї чи іншої галузей виробництва.

Для профільної освіти доцільним є запровадження спеціальних курсів, таких як, наприклад: історична географія; локальна/регіональна історія; інтелектуальна історія; історія культури; історія етнічних та/або релігійних громад; історія й досвід виживання/протистояння тоталітарним режимам, імперіям під час війн; історія політичних і правових учень, історія державотворення та ін. Для профілів інших спрямувань будуть необхідними спеціальні курси, пов'язані з історією наукових відкриттів, технічних винаходів, фінансів та економіки, збереження довкілля, повсякденна та ін.

Зміст історичної освіти в закладах загальної середньої освіти

А. Змістові лінії як основа для формування ключових компетентностей

1. Основні предметні змістові лінії та предметна компетентність.

Предметні змістові лінії в історії можна розуміти як розгорнуту в часі й просторі послідовність соціально значущих проблем/тем, сюжетів, що в найбільш показовий спосіб увиразнюють зв'язок минулого з теперішнім і дають змогу формувати проекти майбутнього. Предметні змістові лінії в історії - змінні. Вони залежать від конкретних завдань суспільного (політичного, економічного, культурного) розвитку в поточний час. Мета предметних змістових ліній - "сфокусувати" увагу та зусилля вчительства й учнівства на актуальних значущих питаннях.

Компетентнісний потенціал і базові знання, визначені в Державному стандарті базової середньої освіти, спираються на змістові лінії, які надають можливість представити минуле в межах будь-якого історичного часу та простору з акцентом на тому, як будувалися відносини людини і природи, людини і суспільства, людини і світу матеріальних речей, людини і влади та світу уявлень та ідей. Водночас на сучасному етапі й у найближчому майбутньому актуальними змістовими акцентами в початковій освіті, у базовій та старшій школі в межах загальноосвітнього курсу історії мають також бути: "Територіальні та демографічні зміни", "Історія українського націєтворення і державотворення", "Європейські/світові контексти (зв'язки) української історії", "Ідентичність на різних етапах історичного розвитку", "Екологічна історія", "Соціальні катастрофи (війни, епідемії, голоди, геноциди, техногенні аварії)", "Опір тоталітарним та імперським режимам, протистояння насильству та агресії (зокрема, у контексті російсько-українських відносин)", "Культурно-інтелектуальна історія", "Історія повсякденна та мікроісторія", "Жіноча історія", "Історія України й українства у світі, роль і культурні надбання української діаспори".

Комплексним показником рівня історичної освіти є предметна історична компетентність учнівства, тобто його бажання і здатність пізнавати минуле, заснована на знаннях, уміннях і навичках, ціннісних орієнтирах і досвіді, набутих у процесі навчання. Структурні елементи предметної історичної компетентності - хронологічна, просторова, інформаційна, логічна, аксіологічна мають формуватися шляхом внутрішньогалузевої та міжгалузевої інтеграції змісту загальної середньої освіти.

2. Реалізація наскрізних, (інтегрованих) змістових ліній.

Наскрізні (інтегровані) змістові лінії є соціально значущими надпредметними проблемами/темами, досліджуючи та пізнаючи які, учнівство формує уявлення й розуміння про суспільство в цілому, розвиває здатність застосовувати здобуті знання в різних життєвих ситуаціях, вибудовує моделі поведінки. Роль історичної освіти може бути вагомим в реалізації таких наскрізних (інтегрованих) змістових ліній, як громадянська відповідальність, культурна самосвідомість, інформаційне середовище, екологічна безпека і сталий розвиток, цінності й моральність. Навчання/учіння за наскрізними (інтегрованими) змістовими лініями важливо налагодити на основі особистісно та компетентісно орієнтованих, діяльнісних підходів, міжпредметної та внутрішньопредметної інтеграції, у процесі позакласної роботи, функціонування гуртків за інтересами тощо.

3. Роль історичної освіти у формуванні ключових компетентностей.

Перелік ключових компетентностей і наскрізних умінь учнівства зафіксовано в [Законі України "Про освіту"](#). На історичні предмети/курси (як і на інші навчальні предмети / інтегровані курси) покладено завдання формування всіх ключових компетентностей і пов'язаних із ними наскрізних умінь. Найбільшою частка історичної освіти є у формуванні ключових громадянської та соціальної компетентностей, пов'язаних із усвідомленням учнівством національних інтересів, непорушності кордонів української держави, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності України в умовах реальних політичних, воєнних, інформаційних та інших викликів. Важливо також засобами історичної освіти формувати ключову культурну компетентність, спрямовану на свідоме збереження та розвиток людиною культури свого народу, повагу до культур інших народів. У процесі навчання історії першочергову увагу потрібно приділити формуванню комплексу наскрізних умінь, як-от: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Б. Змістове наповнення за освітніми циклами.

1. Початкова освіта.

У початковій освіті (1-4 роки навчання) змістове наповнення з історії належить спрямувати на зацікавлення учнівства до пізнання минулості та на загальне інформування про історію, про людину та її спільноти, про рідний край, Україну, Європу і світ. Укладаючи типові освітні програми, створюючи підручники, доцільно поєднати предметні змістові лінії (див. III. А. 1) із відображенням поступу людини і суспільства в хронологічному вимірі, що дасть змогу дотримуватися принципу наступності, завершеності в межах кожного освітнього циклу - адаптаційно-ігрового (1-2 роки навчання) та основного (3-4 роки навчання), підготувати учнівство до здобуття базової середньої освіти.

Адаптаційно-ігровий (інформаційно-ознайомлювальний) курс історії (1-2 роки навчання) має ознайомити учнівство з основними поняттями громадянства в історичному контексті. Зміст реалізується способами внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції із застосуванням ігрових активностей. Навчальний матеріал доцільно організувати через базові знання в такій послідовності: "Я - людина", "Я в сім'ї та в родині", "Я в громаді", "Я в рідному краї", "Моя держава - Україна".

Початковий (інформаційно-фрагментарний) курс історії (3-4 роки навчання) має інформувати учнівство про найяскравіші сюжети історії України, про Україну в Європі і у світі. Зміст реалізується способами внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції. Навчальний

матеріал доцільно організувати через базові знання в такій послідовності: "Віхи історії України", "Україна в Європі", "Україна у світі".

2. Базова середня освіта.

У базовій середній освіті (5-9 роки навчання) змістове наповнення курсу історії належить спрямувати на зацікавлення і підтримання інтересу учнівства до пізнання минувшини як основи для розуміння сучасності, зокрема на пов'язання вибраних історичних сюжетів з актуальними для учениць/учнів питаннями громадянознавства. Під час укладання модельних навчальних програм ключовою вимогою повинно стати дотримання змістової цілісності, завершеності в межах кожного освітнього циклу - адаптаційного (5 - 6 роки навчання) і базового предметного навчання (7 - 9 роки навчання). Відчутна для учнівства різниця в організації та представленні навчального матеріалу під час переходу від 6 до 7 року навчання дасть змогу увиразнити навчальний поступ, підтримати пізнавальний інтерес до курсу.

Пропедевтичний (фрагментарно-сюжетний) курс історії (5-6 роки навчання) має набути переважно розвивального та виховного характеру, а водночас доступно представляти історію як науку (в тому числі її змістове наповнення в розрізі широких історично-культурних періодів) у систематизованому вигляді. Відбір навчального матеріалу для 5-6 класів належить здійснювати так, щоб засобами історії підтримати та розвинути сформовану в початковій школі позитивну національну (державну і культурну) самоідентифікацію учнівства, ознайомити з основами історії як науки, сформулювати уявлення про знакові події української та світової історії, утверджувати суспільні цінності, які ґрунтуються на демократії, принципах свободи, прав людини, верховенства закону.

Цілісність базового курсу історії (7-9 років навчання) досягатиметься розглядом значущих історичних подій і вибраних явищ від найдавніших часів до сьогодення. На цьому етапі доцільно організувати навчальний матеріал через базові знання, що зафіксовані в Державному стандарті базової середньої освіти: людина і природа; людина і світ матеріальних речей; людина і суспільство; людина і влада; людина і світ уявлень та ідей. У хронологічному вимірі навчальний матеріал може бути розподілений так: у 7 класі - первісність, давня і середньовічна історія (від найдавніших часів по XV ст.), у 8 класі - історія нового часу (XVI - XIX ст.), у 9 класі - новітня історія та сучасність (XX - початок XXI ст.). Обов'язковою умовою єдиноного загальноосвітнього курсу історії в межах циклу є його україноцентричність і водночас представлення історії України (не менше 2/3 змісту) в широких контекстах європейської та світової історії.

3. Профільна середня освіта.

Основне завдання профільного (проблемно-тематичного) курсу історії в 10 і 11-12 класах - узагальнення і систематизація знань і вмінь з історії та громадянознавства, набутих ученицями/учнями протягом попередніх років вивчення, перетворення подієвої історії на історію, наділену сучасними сенсами. Зважаючи на те, що профільне спрямування має давати змогу найповніше реалізувати особистісно орієнтований підхід, навчання історії на рівні профільної середньої освіти повинне відбуватися розгалужено - поєднанням основного єдиноного загальноосвітнього курсу історії, обов'язкового для всіх учениць/учнів 10 і 11-12 класів, із низкою профільних історичних спеціальних курсів для поглибленого та проблемно-тематичного вивчення окремих історичних та громадянознавчих питань/сюжетів. В основному курсі змістові пріоритети доцільно спрямувати на поглиблений розгляд історичних явищ і, особливо, процесів із наголосом на історії сучасного суспільства. Історичні процеси, які потребуватимуть пріоритетного системного розгляду в межах основного обов'язкового курсу, - українське націєтворення, державотворення, модернізація та глобалізація.

В. Проблемно-тематичний підхід до організації навчального матеріалу.

1. Добір навчальної інформації: загальні засади.

Зміст навчального матеріалу для єдиноного загальноосвітнього курсу історії потребує ретельного добору відповідно до мети і завдань історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Під час розгляду загальних історичних явищ і процесів перевага (не менше 2/3) має надаватися матеріалу з вітчизняної історії, який буде показувати включеність України у

світовий/європейський історичний процес і водночас відобразити її національну самобутність та особливості розвитку. Увагу також треба приділити таким сюжетам минулого, які дадуть змогу простежити суголосність подій/явищ/процесів української та світової (передусім європейської) історії.

Досягнути цього можливо, якщо пріоритетними критеріями під час добору навчальної інформації будуть: а) спрямованість історичного матеріалу на формування національних і загальнолюдських цінностей (національний/державний патріотизм, відстоювання свободи і демократії, показ найвиразніших прикладів людської моральності й громадянської відповідальності); б) можливість застосування історичних знань у житті, а також сформованих на їхній основі компетентностей (з орієнтацією на втілення в повсякденній практиці демократичних засад та увиразнення можливостей самореалізації людини в суспільстві); в) значущість подій і явищ з погляду їхнього впливу на розвиток України та історичний поступ людства загалом.

2. Оптимізація навчального матеріалу.

Оптимального співвідношення (між змістом навчального матеріалу, очікуваними результатами навчання та наявними ресурсами), яке здатне підтримувати в сучасних умовах інтерес учнівства до історії, можливо досягнути через суттєве зменшення фактографічного обсягу, чіткіше виокремлення в історії України і світу вузлових тем, ширше використання цифрових технологій у навчальному процесі. Формуючи в учнівства наскрізні та предметні вміння засобами історії, пріоритет потрібно надати тематиці, пов'язаній із історією України.

У політичній площині прикладами виокремлення вузлових тем, які показують взаємодію національної та світової історії, можуть бути: визначення характеристик і типів політичних режимів; характеризування новітніх ідеологій, зокрема в державах, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом; аналіз стану міжнародних відносин у певні історичні періоди. Широкі можливості для визначення вузлових тем української та світової (насамперед європейської) історії існують також у соціальній галузі, в економіці й культурі.

3. Внутрішня інтеграція історичного матеріалу.

Інтеграція (формування цілості, переплетення, взаємовплив понять та інтерпретацій з різних тем чи навіть різних галузей знань) відображає загальний напрям, у якому розвиваються європейські освітні системи. Об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин, елементів, компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків і відношень між ними, є одним із найважливіших принципів реформування освіти, універсальним способом оновлення (перетворення) і пошкваллення процесу навчання. Інтегрований підхід дає змогу створювати нову якість освіти (як у плані змісту, так і сенсів), чутливу до потреб сьогодення. Інтеграція в навчанні також тісно пов'язана з реалізацією принципу доцільності, забезпечує, зокрема, узгодженість усіх елементів освітнього процесу між собою.

Історичне знання є інтегрованим уже за своєю природою, адже воно постає як результат осмислення великих масивів інформації з різних галузей, що відображають поступ людства. У навчанні історії внутрішньопредметна інтеграція має потрібну мету: а) формувати в учениць/учнів уявлення про світ як єдине ціле, де всі елементи взаємопов'язані; б) заохочувати проникнення учнівства в сутність проблеми, розвиваючи глибину, критичність, раціональність і доказовість мислення; в) розвинути ерудицію школярів/школярок, вказати на широкі контексти, у яких існують окремі люди та цілі спільноти.

Передумовою для ефективного впровадження в історичну освіту внутрішньопредметної інтеграції є побудова навчання / вивчення на основі принципу концентричності. Застосування концентрів у навчанні історії дасть змогу збагачувати її зміст новими відомостями, відкривати нові зв'язки, тобто розширювати та поглиблювати коло питань, однак при тому не втрачати з поля зору ключові проблеми (системотворчі теми та наскрізні змістові лінії). Для застосування внутрішньопредметної інтеграції потрібне істотне оновлення методології наповнення змісту шкільної історії, упровадження нових принципів, зокрема суттєве укрупнення дидактичних одиниць. З погляду конструювання змісту (структурування знань) загальноосвітнього курсу

історії найповніше засадам внутрішньопредметної інтеграції відповідає застосування проблемно-тематичного принципу. Це уможливить перехід до нової якості в організації навчального процесу, усуне суперечності між обсягом знань, що невпинно зростає, та здатністю учнівства їх засвоювати.

Внутрішньопредметна інтеграція історичного матеріалу може доволі ефективно практикуватися в початкових класах, де в навчальні предмети/курси необхідно "вміщувати" історичні знання. Зокрема, типові освітні програми, підручники з читання, української, іноземних мов, математики, природознавства, мистецтва можуть містити факти, запитання, завдання, вправи, що спрямовані на формування предметної історичної компетентності, виховання якостей громадянина України. У системі базової та профільної середньої освіти внутрішня інтеграція історичного матеріалу є вкрай недостатньою. Важливим рішенням у розв'язанні цієї проблеми стане впровадження єдиного загальноосвітнього курсу історії, який інтегруватиме в собі також етичні, правові, філософські та громадянські знання.

4. Використання зовнішньої інтеграції в навчанні історії.

Майже незатребуваними в сучасній українській загальній середній освіті залишаються пізнавальні можливості історії з погляду міжпредметної інтеграції, яку широко практикують у європейських освітніх системах. Вона спрямована на створення цілісної картини світу у свідомості учнівства через органічне взаємопроникнення (не механічне поєднання) матеріалу з різних освітніх галузей (навчальних предметів/курсів). Застосування міжпредметної інтеграції краще пов'язує навчання з реальним життям (учить переносити знання, уміння і навички як з предмета у предмет, так і в життя), вказує на взаємозв'язки, навчаючи нероздільно бачити світ (удосконалює навички системного мислення), дає змогу розвинути ерудицію, подолати пізнавальні бар'єри, які вибудовує опрідметнене навчання. У процесі міжпредметного інтегрування стираються межі між навчанням і вихованням, що відповідає завданням історичної освіти.

Потенціал історії як основи для інтегрованого навчання визначають: а) спрямованість історії на вивчення конкретних проявів зародження та всебічного розвитку людства; у широкому розумінні історією є будь-який процес розвитку в природі (історія Всесвіту, Землі, тваринного та рослинного світів тощо) та суспільстві (формування і зміни світогляду людини, її соціальні зв'язки, організації та ін.); б) історичність будь-якого знання про природу і суспільство; кожна наука має історію становлення, яка, своєю чергою, вплинула на світогляд багатьох учених, та й усіх людей відповідної епохи, стала частиною певної культури; в) наявність у кожному історичному знанні виразного емоційно-ціннісного компонента. Треба враховувати, що ідентичність людини формують не тільки історія (знання/уявлення про минуле), а й загальна налаштованість молодого людини на життя в певній спільноті, можливість реалізуватися в ній.

Потреба в міжпредметній інтеграції за участю історії існує на всіх циклах загальної середньої освіти, однак цілі інтегрування на кожному з них різні: у початковій освіті (1-4 класи) інтеграцію за участю історії доречно спрямувати на формування найзагальніших уявлень про цілісність світу, у базовій освіті (5-9 класи) важливо подолати розщеплення гуманітарних дисциплін, предметом яких є людина як суспільна (культурна, моральна, духовна) істота та все нею створене (українським важливим на цьому етапі є усунення предметного поділу в межах самої історії та впровадження єдиного загальноосвітнього україноцентричного курсу історії, тобто наповнення широким змістом поняття "національна історія", що відповідатиме викликам сучасної світової політики, економіки й культури): у профільній освіті (10 і 11-12 класи) міжпредметна інтеграція, у тому числі за участю історії, має стати провідною тенденцією в організації профільного навчання. Його сутність полягає не так у поглибленому вивченні основних навчальних предметів/курсів типової освітньої програми, як у розширенні наукової картини світу, ознайомленні учнівства з основами сучасного виробництва, досягнень науки і техніки, культури, а також у формуванні громадянських розумінь і вмінь.

Зовнішня інтеграція в навчанні історії передусім має бути забезпечена через запровадження системи міжпредметних зв'язків із українською мовою й літературою, зарубіжними

літературами, географією, мистецтвознавчими курсами, а також громадянською освітою, якщо вона не стане складником інтегрованого курсу. Міжпредметні зв'язки мають бути не формально позначеними, а практично реалізовуватися через низку рішень, зокрема:

- проблемно-хронологічну синхронізацію навчання предметів/курсів історії та української й зарубіжної літератур, іноземних мов, мистецтв, захисту України;

- передбачення в модельних навчальних програмах, підручниках і посібниках, у календарно-тематичних планах бінарних, інтегрованих навчальних занять різних типів тощо

(«Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти».

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text>)

Ціннісні орієнтири Державного стандарту базової середньої освіти

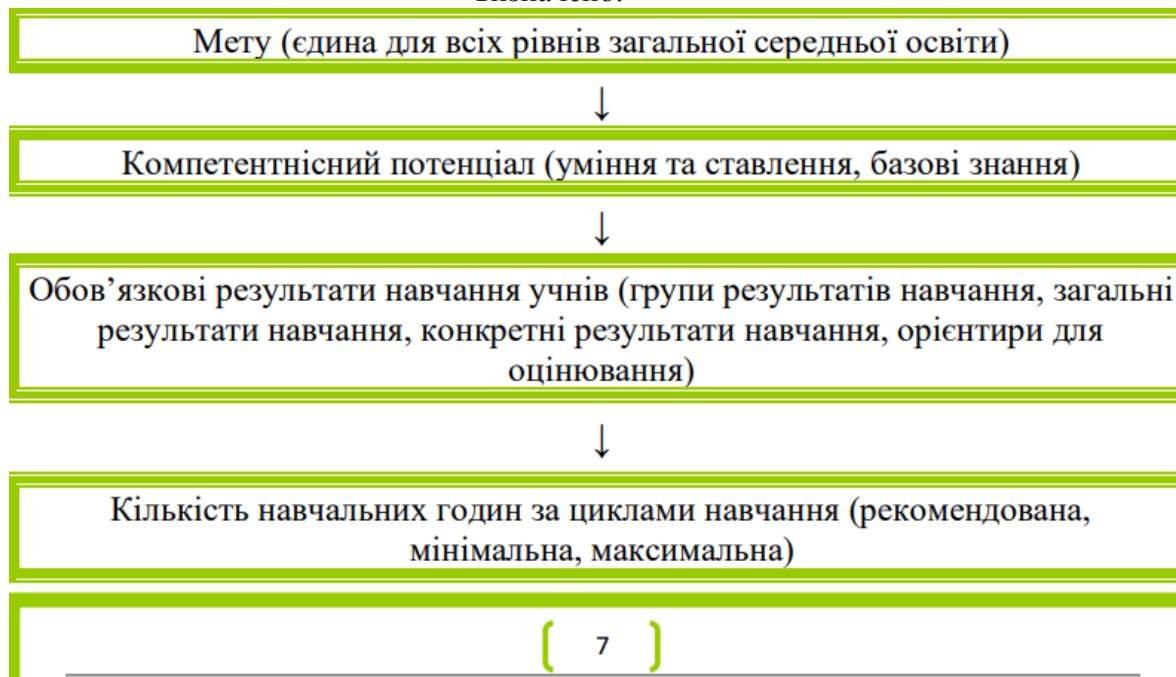
Серед основних ціннісних орієнтирів Державного стандарту базової середньої освіти варто виокремити такі: – повага до особистості кожної дитини, її інтересів та досвіду; – рівний доступ до освіти; – академічна доброчесність; – становлення вільної зростаючої особистості та її самостійності; – здоров'я та добробут; – довіра та безпека; – утвердження людської гідності, повага до прав дитини; – активна громадянська позиція та патріотизм; – любов до рідного краю та відповідальність стосовно довкілля.

Крім того, державний стандарт передбачає поділ базової середньої освіти на два цикли, що дають змогу враховувати вікові й індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями:

Адаптаційний цикл	Цикл базового предметного навчання
(5–6 класи)	(7–9 класи)

Зміст освіти: освітні галузі Вимоги до результатів навчання учнів визначено за такими освітніми галузями: 1. Мовно-літературна: українська мова та література; зарубіжні літератури; мова та література корінного народу або національної меншини; іншомовна освіта. 2.

Математична. 3. Природнича. 4. Технологічна. 5. Інформатична. 6. Соціальна і здоров'язбережувальна. 7. Громадянська та історична. 8. Мистецька. 9. Фізкультурна Кожна освітня галузь у таблиці вимог до обов'язкових результатів навчання супроводжується відповідним індексом. Наприклад, мовнолітературна галузь – МОВ. Для кожної освітньої галузі визначено:

Взаємозв'язок документів

Державний стандарт	→	<ul style="list-style-type: none"> – ключові компетентності включно з базовими знаннями; – наскрізні вміння, що поєднують компетентності та галузі; – обов'язкові результати навчання (загальні та конкретні); – орієнтири для їхнього оцінювання; – сім варіантів базового навчального плану відповідно до освітніх потреб дітей; – рекомендована мінімальна та максимальна кількість навчальних годин за кожною з галузей і загалом, визначені в базових навчальних планах
Типова освітня програма	→	<ul style="list-style-type: none"> – варіанти типових навчальних планів; – перелік модельних навчальних програм; – рекомендовані форми організації освітнього процесу; – опис інструментарію оцінювання
Освітня програма закладу освіти	→	<ul style="list-style-type: none"> – загальний обсяг навчального навантаження; – навчальний план; – перелік модельних навчальних програм та/або навчальних програм; – опис форм організації освітнього процесу та інструментарію оцінювання

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством. Модельна навчальна програма розробляється на основі Державного стандарту базової середньої освіти, зокрема: – ґрунтується на визначених стандартом ціннісних орієнтирах; – охоплює формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь; – передбачає реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання у відповідній (відповідних) освітній (освітніх) галузі (галузях); – ураховує наступність між циклами навчання на рівнях початкової та базової середньої освіти; – орієнтується на компетентнісний потенціал відповідної галузі / галузей, що визначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання. Модельна навчальна програма містить такі обов'язкові структурні компоненти:

Вступна частина	визначено основні положення щодо ролі та значення навчального предмета (інтегрованого курсу) в системі загальної середньої освіти (його мету, завдання, принципи, на яких ґрунтується програма, пріоритети викладання предмета, структуру предмета, напрями реалізації цієї програми та особливості організації освітнього процесу з цього навчального предмета (інтегрованого курсу).
Основна частина	викладено орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів за роками навчання, пропонований зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів
Прикінцева частина (за потреби)	можуть бути запропоновані орієнтовні форми проведення оцінювання результатів навчання, використання засобів навчання, додаткові компоненти тощо

Модельні навчальні програми розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (доступ за покликанням: <https://imzo.gov.ua/>). Важливо, що заклад освіти під час формування переліку цих програм має враховувати низку чинників, а саме: – особливості та потреби учнів певного закладу в досягненні обов’язкових результатів навчання; – потенціал педагогічного колективу, ресурсне забезпечення закладу освіти, навчально-методичний супровід конкретних модельних програм; – наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв’язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей, варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо; – раціональне використання навчального часу. Зважаючи на модельні навчальні програми, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними модельними навчальними програмами. Формування змісту навчальних предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів може здійснюватися у процесі упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників. Навчальні програми, що розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою закладу освіти.

Навчальна програма

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів із навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти.

Модельна навчальна програма	Навчальна програма
Очікувані результати	Результати навчання за темами, часові межі вивчення тем
Пропонований зміст	Деталізований зміст кожної теми з поглядом на наявні ресурси та потреби учнів
Рекомендовані види навчальної діяльності	Упорядкована система видів навчальної діяльності для кожної теми

Згідно із Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затвердженим наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20, вчитель зобов'язаний уміти моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів, добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання та розвитку учнів. Щоб допомогти вчителям у реалізації зазначених вище завдань, було створено конструктор навчальних програм (доступ за покликанням: <http://constructor.nus.org.ua/>). Конструктор навчальних програм дає змогу: – редагувати очікувані результати, зміст та види навчальної діяльності в межах теми; – вести автоматизований облік очікуваних результатів навчання; – забезпечувати обмін електронними освітніми ресурсами.

Організація освітньої діяльності в 5-6-х класах

Метою Освітньої програми є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Організація освітньої діяльності в 5-6-х класах здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту», Положення про інституційну та дуальну форми здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 23 квітня 2019 року № 536 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2021 року № 160), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 22 травня 2019 р. за № 547/33518; Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 12.01.2016 № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2021 року № 160), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. за № 184/28314, у навчальному закладі запроваджені інституційна (очна) та індивідуальна (екстернатна, педагогічний патронаж, сімейна (домашня) форма) форми навчання.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності: 1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях; 2) здатність спілкуватися українською та англійською мовами, що передбачає активне використання української мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади; можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування; 3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмій в особистому і суспільному житті людини; 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження; 5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей,

ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади; 6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства; 7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях; 8) навчання упродовж життя, що передбачає опанування вміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі; 9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, вміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя; 10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості; 11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень. Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально - пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою навчання за Освітньою програмою можуть розпочинати учні, які на момент зарахування (переведення) до закладу загальної середньої освіти досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти та Державному стандарті базової середньої освіти, що підтверджено відповідним документом (свідоцтвом досягнень/свідоцтвом про здобуття початкової освіти, свідоцтвом досягнень за 5 клас), закріпленим в особовій справі. Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом вимог до обов'язкових результатів навчання учнів є Освітня програма закладу для адаптаційного циклу базової середньої освіти (5 класи) на основі Типової освітньої програми для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом МОН 19.02. 2021 р. № 235.

Загальний обсяг навчального навантаження на адаптаційному циклі базової середньої освіти, його розподіл між освітніми галузями Мета діяльності закладу: забезпечення єдиної лінії розвитку особистості школяра; формування духовної культури та цілісних світоглядних уявлень у дитини. Пріоритетні завдання діяльності педагогічного колективу школи: • створення умов для здобуття якісної освіти в умовах навчально-виховного процесу; 6 • формування у дітей основ культури споживання та екологічної свідомості через впровадження ідей освіти для сталого розвитку; • втілення інклюзивних цінностей через збагачення інклюзивними підходами освітньої практики; • сприяння формуванню у школярів лідерських якостей особистості; • формування світогляду школярів засобами художнього слова; • оптимізація взаємодії з батьками; • модернізація матеріально-технічної бази та програмно-методичного забезпечення закладу. Сформовано загальний обсяг навчального навантаження для учнів 5-х класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Розподіл навчального навантаження здійснено за

освітніми галузями. Рекомендовану, мінімальну та максимальну кількість навчальних годин за освітніми галузями визначено відповідно до Типових навчальних планів (додаток 23 Державного стандарту).

Модельні навчальні програми Модельна навчальна програма - документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета, інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством. Відповідно до навчального плану в Освітній програмі зазначено перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, які містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів, інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами. Оскільки відповідні модельні навчальні програми спрямовані на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, заклад освіти під час формування переліку цих програм врахував низку чинників, а саме: – особливості та потреби учнів певного закладу в досягненні обов’язкових результатів навчання, – потенціал педагогічного колективу, – ресурсне забезпечення закладу освіти, – навчально-методичний супровід конкретних модельних програм, – наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв’язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей, – варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо. Під час вибору модельних навчальних програм для Освітньої програми закладу зверталась увага на раціональне використання навчального часу. Сформована з окремих модельних навчальних програм Освітня програма закладу є цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у 9 тісному взаємозв’язку з іншими компонентами для формування цілісної компетентної особистості. Ці взаємозв’язки реалізуються на рівні базових знань з окремих предметів, рівнів досягнення очікуваних результатів та видів діяльності. Перелік модельних навчальних програм в Освітній програмі закладу охоплює досягнення учнями результатів навчання з усіх визначених Державним стандартом освітніх галузей. Заклад освіти здійснив вибір модельних навчальних програм з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» наказами Міністерства освіти і науки України від 12 липня 2021 року № 795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 серпня 2021 року № 898, наказу Міністерства освіти і науки України від 29 вересня 2021 року №1031, наказу Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2021 року №1358, наказу Міністерства освіти і науки України від 02 лютого 2022 року №96, наказу Міністерства освіти і науки України від 09 лютого 2022 року № 143, наказу Міністерства освіти і науки України від 11 квітня 2022 року № 324), у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. Модельні навчальні програми на рівні закладу освіти конкретизуються в навчальні програми. З цією метою педагоги можуть у модельній навчальній програмі на власний розсуд зазначити кількість годин, необхідну для проведення послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), змісту тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо) та видів навчальної діяльності учнів. Також педагоги можуть використовувати навчальні програми, розроблені на основі модельних авторських колективів відповідної програми, де авторами програми визначено кількість годин, необхідну для проведення послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), змісту тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо)) та видів навчальної діяльності учнів. На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми навчального предмета (інтегрованого курсу) вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель самостійно вибудовує послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту в

навчальній програмі. Вчитель може протягом навчального року вносити зміни в календарнотематичне планування, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється учителем у довільній формі, в тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарнотематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загального середнього освіти міста, району чи області не передбачено законодавством. Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, 10 включаючи свободу викладання, свободу від втручання у педагогічну діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб. У рамках академічної свободи форми організація освітнього процесу визначається педагогічною радою школи та відображається в Освітній програмі. За потреби може бути організовано здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів та на підставі індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, що розробляється 16 педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та/або його батьками, схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується батьками

Отже, поділ класів на групи при вивченні окремих предметів у школі здійснюють відповідно до Порядку, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128 (додаток 2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06.03.2002 р. за № 229/6517, із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти № 572 від 09.10.2002 наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 921 від 17.08.2012 наказом Міністерства освіти і науки N 401 від 08.04.2016)

Опис інструментарію оцінювання Оцінювання результатів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти урегульовано такими документами: Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 17); Порядок переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України 14.07.2015 № 762 (у редакції наказів Міністерства освіти і науки України № 621 від 08.05.2019, № 268 від 01.03.2021), зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30.07.2015 за № 924/27369; Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки 17 України від 01 квітня 2022 р. № 289. Оцінюванню підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента навчального плану. Оцінювання результатів навчання учнів орієнтується на ключові компетентності і наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання у відповідній освітній галузі, визначені Державним стандартом. Встановлення відповідності між вимогами до результатів навчання учнів, визначеними Державним стандартом, та показниками їх вимірювання здійснюється відповідно до системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів, визначених Міністерством освіти і науки України. Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є: поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання та державна підсумкова атестація. В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізняти поточне формувальне оцінювання

(оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (тематичне, семестрове, річне). Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів. Поточне та формувальне оцінювання

Формувальне оцінювання – це постійний процес отримання й надання зворотного зв'язку учням / ученицям щодо успішності їхнього навчального поступу. Формувальне оцінювання передбачає використання різноманітних методів збору інформації: спостереження за процесом навчання, тестування, діагностувальні роботи, портфоліо та інше. Оцінювання може бути як формальним, так і неформальним, і повинно відповідати цілям та завданням, які встановлені для конкретного предмета, його здійснюють у різних формах (оцінювання вчителем, взаємооцінювання, самооцінювання). Поточне та формувальне оцінювання здійснюють постійно й системно в процесі навчання. Під час оцінювання результатів навчання важливо враховувати дотримання учнями / ученицями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. У разі порушення учнем / ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності. Поточне та формувальне оцінювання здійснюється системно в процесі навчання на основі викладеного нижче алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання, що, зокрема, забезпечить наступність між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти:

- 1.Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми, тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії 18 оцінювання.
- 2.Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.
- 3.Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним. Важливо не протиставляти учнів одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учня / учениці. Труднощі в навчанні доцільно обговорювати з учнями індивідуально. Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.
- 4.Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.
- 5.Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів.

Підсумкове оцінювання Підсумковому оцінюванню (тематичному, семестровому, річному) підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Тематичне оцінювання як проміжне може здійснюватися на основі поточного оцінювання із урахуванням проведеної для оцінювання проміжних результатів навчання діагностичної (контрольної) роботи або без проведення такої роботи залежно від специфіки навчального предмета/інтегрованого курсу. Під час виставлення оцінки за тему результати перевірки робочих зошитів, як правило, не враховуються. Тематичне оцінювання необов'язкове і запроваджується вчителем, враховуючи кількість уроків на окрему тему/розділ навчального матеріалу. Відповідно до рішення педагогічної ради від 30.08.2023 року № 1 прийнято рішення проводити тематичне оцінювання з української мови, літератури, математики, іноземних мов, природничих наук. Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної

діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня / учениці. Семестрове оцінювання здійснюється на основі результатів тематичного оцінювання та результатів контролю груп загальних результатів навчання, відображених у Свідоцтві досягнень. Систему діагностичних і контрольних робіт, у тому числі для перевірки рівня сформованості умінь певної групи загальних результатів, визначених у свідоцтві досягнень, учитель планує і розробляє самостійно під час календарно-тематичного планування, керуючись Державним 19 стандартом, освітньою і навчальною програмами та відповідно до кількості годин, передбачених навчальним планом на вивчення предмета/інтегрованого курсу. Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року. Семестрова та річна оцінки відповідно до п. 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 можуть підлягати коригуванню. Коригування річної оцінки здійснюють шляхом коригування семестрової оцінки за I та/або II семестр відповідно до п.п. 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 762 (зі змінами). Свідоцтво досягнень відображає результати навчальних досягнень учня/учениці 5-6-х класів з предметів/інтегрованих курсів, визначених освітньою програмою закладу освіти. Критерії та шкала оцінювання Оцінювання зорієнтоване на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Враховуючи ці вимоги, при оцінюванні навчальних досягнень учнів учителі керуються категоріями критеріїв: - розв'язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом; - комунікація (тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій); - планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією; - рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності. Під час оцінювання навчальних досягнень враховується дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. У разі порушення учнем / ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності. Для забезпечення наступності між підходами до оцінювання результатів навчання здобувачів початкової та базової середньої освіти відповідно до рішення педагогічної ради, протокол № 1 від 30.08.2023 року, у першому семестрі 5-го класу підсумкове оцінювання буде здійснюватися за рівневою шкалою, а його результати позначатимуться словами або відповідними літерами: «початковий (П)», «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В)», та супроводжуватимуться вербальною характеристикою з орієнтацією на досягнення учня / учениці. Перехід від підсумкового оцінювання за рівневою шкалою в I семестрі до оцінювання за бальною шкалою в II семестрі буде здійснюватися за результатами навчальних 20 досягнень учнів за I семестр. У разі позитивної динаміки учні будуть оцінюватися за бальною шкалою в II семестрі, а при виставленні річної оцінки учителі орієнтуватимуться на оцінку за II семестр, а можливу різницю між рівнями результатів навчання в I та II семестрах враховувати шляхом виставлення річної оцінки, що відповідає вищому показнику. Учні 6-х класів оцінюються за бальною шкалою. Рішення щодо бального оцінювання учнів 5-х класів в II семестрі буде прийняте педагогічною радою після завершення I семестру та проведення системного скринінгу. Річне оцінювання для учнів 5-6-х класів здійснюється за системою оцінювання, визначеною законодавством (за 12-бальною системою (шкалою), його результати позначають цифрами від 1 до 12), а результати такого оцінювання відображаються у свідоцтві досягнень, що видається учневі щороку. Поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів здійснюють відповідно до вимог модельних навчальних програм із застосуванням таких основних форм та способів: - усної (індивідуальне, групове, фронтальне опитування); - письмової, графічної (діагностичні, самостійні, контрольні роботи,

тестування, діаграми, таблиці, графіки іт.д.); -цифрової (тестування в електронному форматі); - практичної (різні види експериментальних досліджень, проєкти).

Складові процесу навчання

<p>Діяльність учителя (навчання)</p> <ul style="list-style-type: none"> • виклад змісту навчального матеріалу • керівництво діяльністю учнів • розвиток пізнавальних здібностей та інтересів • формування світогляду учнів • формування навичок і культури праці <p>учнів</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінка знань, умінь і навичок учнів 	<p>Діяльність учнів (учіння)</p> <ul style="list-style-type: none"> • споглядальна (сприйняття, обдумування, розуміння) • відтворювальна (повторення, закріплення навчального матеріалу) • творча (застосування знань на практиці)
<p>Знання, вміння, навички, світогляд, свідомість, поведінка, почуття, прийоми інтелектуальної праці</p>	
<p>Зміст навчального матеріалу</p> <ul style="list-style-type: none"> • факти • поняття • теорії • правила • закономірності • принципи 	<p>Засоби навчання</p> <ul style="list-style-type: none"> • наочні посібники • підручники і навчальні посібники • книги • словники • довідники • технічні засоби навчання • комп'ютери • спеціальне навчальне обладнання

Класифікація методів навчання

<p>За джерелами знань</p>		
<p>Словесні</p> <ul style="list-style-type: none"> • розповідь • бесіда • пояснення • лекція • робота з книгою 	<p>Наочні</p> <ul style="list-style-type: none"> • спостереження • ілюстрація • демонстрація <p>наочних посібників і ТЗН</p>	<p>Практичні</p> <ul style="list-style-type: none"> • робота з джерелами • завдання • робота з контурною картою • написання історичних творів, есе ін.
<p>За характером пізнавальної діяльності</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснювально-ілюстративні • репродуктивні • проблемні • частково-пошукові • дослідницькі 		<p>За дидактичною метою</p> <ul style="list-style-type: none"> • вивчення нового матеріалу • закріплення • повторення • формування вмінь і навичок перевірки знань

4. Форми та методи контролю

Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики щоденників студентів і ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами; самоосвіта, кінцева форма – залік.

Важливою формою **підсумкового контролю студентів** за проходженням педагогічної практики є підсумкова конференція, що проводиться по закінченню практики. Після закінчення терміну практики студенти звітують перед кафедрою про виконання РПП та індивідуального завдання. Загальна форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту друкованому вигляді. Оформляється звіт за вимогами, які передбачені РПП.

Звіт разом з іншими документами, встановленими навчальним закладом (щоденник, характеристика та ін.), подається на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики звіт в друкованому (частково електронному) вигляді разом з іншими документами, передбаченими РПП, подається на захист.

5.Вимоги до оформлення звітної документації

Для узагальнення матеріалів, зібраних під час практики і підготовки звіту, студентам в кінці практики відводиться 2-3 дні. Складений студентом звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок.

I. Календарний графік проходження практики (додаток 4) містить інформацію про діяльність практиканта на весь термін проходження практики: розробка й підготовка виховних заходів, відвідування уроків учителів-предметників, ознайомлення з підготовкою вчителя-предметника до уроку, відвідування уроків у закріпленому класі, виготовлення дидактичних матеріалів та ін. виконана робота завіряється методистами від кафедр, вчителем-предметником, чи класним керівником. Студент повинен обов'язково мати при собі графік (у роздрукованому вигляді) у ході практики.

II. Психолого-педагогічний щоденник студента-практиканта (у роздрукованому вигляді).

Щоденник студента (додаток 5) – це основний документ, який відбиває не лише зміст проведеної студентом роботи в школі, а й її результати:

- щоденник стимулює студента до більш організованої та продуманої роботи під час практики, що сприяє виробленню навичок самоконтролю роботи;

- щоденник дає уявлення керівникові про те, як студент вивчає свій клас, окремих учнів, як спостерігає й аналізує їх поведінку, роботу, які уроки відвідує, до яких висновків доходить, яку допомогу отримує від учителя, класного керівника, методиста;

- щоденник відбиває рівень підготовки студента до навчальної та виховної роботи з класом, рівень його загальної культури, ставлення до практики, недоліки кафедри у підготовці студентів до педагогічної практики.

Зміст практики студент фіксує у щоденнику, вказуючи характер і конкретні обсяги роботи, виконаної за день. У щоденнику записуються загальні відомості змісту практики:

❖ Титульна сторінка (вид і назва практики; прізвище, ім'я, по батькові, вказується назва Факультету, кафедри освітньо-кваліфікаційний рівень, напрям підготовки, спеціальність, курс, група), на звороті (прізвище, ім'я, по батькові практиканта, дату прибуття і вибуття з навчального закладу, завірені печатками і підписами відповідальної особи від бази практики

❖ відомості про клас;

❖ розклад занять у закріпленому за ним класі;

❖ робочі записи під час практики, в яких викладається зміст навчально-виховної діяльності практиканта по днях (від настановної конференції, відвідання уроків учителів, проведення занять і виховних годин, факультативних занять, участь у методичних нарадах ін. до складання заліку), які завірені керівниками-методистами від кафедр, баз практики.

Окрім того, в щоденнику записується вся інструктивна інформація, отримана практикантом за час практики; результати його дослідницької діяльності та виконання індивідуальних завдань. На підставі виконання індивідуального плану та записів у щоденнику студент складає звіт про виконання практики.

Практикант обов'язково повинен мати щоденник із собою під час перебування на базі практики!!!

III. Звіт про проходження практики (додаток 6) (у роздрукованому вигляді) має висвітлювати, аналізувати й узагальнювати проведену під час практики навчальну, позакласну й методичну роботу. Звіт складається з чотирьох частин: 1) навчальна робота; 2) позакласна (виховна) робота; 3) методична робота; 4) висновки.

5. **Навчальна робота.** В цьому розділі звіту необхідно зазначити, скільки уроків студент відвідав у вчителів історії, скільки уроків відвідав в інших учителів, що корисного взято з цих відвідувань, яким ефективним прийомом взаємодії з учнями слід навчитися, чого слід уникати в роботі педагога. Вказати кількість проведених самостійно уроків. Також у цій частині звіту необхідно відобразити свою участь в обговоренні уроків студентів, перевірку учнівських зошитів, висвітлити роботу з учнями, що не встигають у навчанні і з тими, що виявили здібності до предмета, гурткова і факультативна робота. Завершуватися ця частина

звіту має узагальненнями стосовно методів і форм роботи на уроці, висновками про ефективність різних форм взаємодії учнів і вчителя, висновками про те, що необхідно засвоїти й використовувати у власній роботі в майбутньому.

6. **Позакласна (виховна) робота.** У цій частині звіту слід висвітлити роботу студента-практиканта в позаурочний час: тематику бесід, доповідей, диспутів та ін. Необхідно навести сценарій залікового виховного заходу або дати йому розгорнуту характеристику (якщо виховний захід сценарію не передбачає), провести ґрунтовний аналіз задуму, виховного впливу, ефективності й значущості розробленого заходу. Студент має зафіксувати й проаналізувати свою діяльність в організації відвідування театру, музею, змагань, випуску стінної газети та ін. Слід не лише описати проведені заходи, а й зробити ґрунтовний аналіз їх ролі, ефективності, значення для подальшого життя дітей. Необхідно дати оцінку проведеній роботі, спробувати визначити вдалі знахідки й прорахунки, зробити висновки.

7. **Методична робота.** В цій частині звіту слід зазначити, з якими методичними матеріалами ознайомився студент-практикант, що зробив для поліпшення методичної роботи у школі, до роботи яких гуртків був залучений. Необхідно проаналізувати участь у методичних об'єднаннях, методику підготовки й проведення уроків історії, їхню специфіку у даному закладі освіти. Висвітлити практичну допомогу школі (поліпшення обладнання предметного кабінету, виготовлення наочних посібників та ін.). У кінці даної частини необхідно зробити висновок про те, яким має бути сучасний урок історії, якою має бути методика підготовки й проведення сучасного уроку історії.

8. **Висновки.** У висновках необхідно зазначити, яке значення мала практика для педагогічної підготовки майбутнього вчителя, які позитивні й негативні сторони спостерігалися в організації практики, зробити висновки про власні здобутки (знання, уміння та навички) у ході виконання завдань практики, внести пропозиції щодо удосконалення організації практики.

Звіт студента-практиканта повинен бути заслуханий на засіданні педагогічної (методичної) ради, на якому окрім студента виступають учитель-предметник, класний керівник і методист з профільної кафедри.

9. Пропозиції.

IУ. Характеристика на студента-практиканта. (додаток 7) (у роздрукованому вигляді)

У характеристиці зазначається кількість проведених уроків, позакласних заходів з історії, факультативів, гуртків, вказується допомога у підготовці дітей до олімпіади, участь у педрадах і методоб'єднаннях, підготовці дидактичних матеріалів і т.п. Вчитель-предметник визначає на якому науковому й організаційно-методичному рівнях проводилися уроки й позакласні заходи, як студентом вирішувалися навчально-виховні завдання, чи раціонально застосовувалися різноманітні методи і засоби навчання, форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів та прийоми активізації школярів із врахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних особливостей, як підтримувалася дисципліна. Учитель-предметник виставляє загальну оцінку за навчальну роботу. Класний керівник (куратор) заповнює другу частину відомості-характеристики й виставляє загальну оцінку за виховну роботу, відзначаючи сильні і слабкі сторони у діяльності студента. У характеристиці обов'язково виставляється вмотивована оцінка від 1 до 50 балів. Завіряє відомість-характеристику директор ЗЗСО підписом і печаткою.

У. **Відгук осіб, які перевіряли проходження практики, а також висновок керівника практики від вишого навчального закладу про проходження практики** (додаток 8), як підсумковий документ під час складання заліку, містить оцінку викладачем-методистом від кафедри із факультетським керівником оформлення документації і реалізації студентом-практикантом завдань педагогічної практики.

УІ. Конспекти уроків (додаток 1).

План-конспект уроку складається заздалегідь, обов'язково підлягає затвердженню вчителем історії, викладачем-методистом від кафедри за день до його проведення.

УІІ. Конспект позакласного заходу (додаток 2).

При підготовці позакласного заходу слід враховувати, що позакласна робота є досить різноманітною. У методиці навчання історії розрізняють такі її види:

1. Масова (історичні вечори, лекції, бесіди, екскурсії, конкурси, вікторини, олімпіади, конференції, перегляд фільмів та вистав, «тиждень історії» в школі тощо).

2. Групова (історичні групи, історичні товариства та клуби, походи та екскурсії, випуск газет та журналів, лекторії, факультативи тощо).

3. Індивідуальні (читання історичної літератури, робота в архіві та музеї, написання рефератів і доповідей, виконання творчих завдань);

Схема аналізу позакласного заходу

- a. Тема позакласного заходу.
- b. Мета виховного заходу і ступінь її досягнення.
- c. Структура позакласного заходу: комплексний або одиничний; масовий груповий, індивідуальний, змішаний.
- d. Методична організація позакласного заходу:
- e. Зміст позакласної роботи.
- f. Підготовчий етап:

підготовка текстового матеріалу заходу;

пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;

дійові учасники заходу.

Проведення заходу:

випуск програми вечора;

випуск шкільного оголошення про час і місце вечора;

оформлення приміщення, де проводиться захід;

якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;

залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;

наявність запрошених гостей.

Підсумки заходу:

якість проведення позакласного заходу;

відзначення дійових осіб заходу.

УІІІ. Конспект та аналіз виховного заходу(додаток 3).

Схема аналізу виховного заходу

1. Загальні відомості: дата проведення, форма виховного заходу, мета.
2. Планування підготовки до виховного заходу;
3. Аналіз підготовчого етапу до проведення виховного заходу:
4. Проведення заходу.
5. Підбиття підсумків.

ІХ. Психолого-педагогічна характеристика на учня (додаток 12).

Характеристика на учня

При складанні характеристики необхідно проявляти обережність, уникати поспішності. Не можна проявляти суб'єктивність, зловживати становищем дитини. Можливий поетапний варіант заповнення схеми:

- перший етап – підготовчий ступінь до складання характеристики;
- другий – ступінь часткового заповнення, коли ще неможливо відповісти на всі питання;
- третій – ступінь відносно повного заповнення схеми, коли зібрано достатню кількість фактів, які дозволяють скласти всебічну об'єктивну і якісну характеристику.

Х. Аналіз заняття історії, відвіданого студентом (додаток 10)

Правильний і глибокий педагогічний аналіз уроку сприяє поліпшенню як усього навчального процесу, так і окремих його ланок. **Повний аналіз** уроку містить у собі розгляд

його найважливіших елементів: змісту, методів і прийомів навчання, взаємодії вчителя й учнів на уроці, взаємозв'язку його типу і структури.

Значає клас, прізвище, ім'я, по-батькові вчителя (студента-практиканта), дата проведення; тема уроку.

Частина 1. *Підготовка вчителя до уроку.*

1. Доцільність даного уроку в системі інших уроків тематичного плану.
2. Визначення навчальних, розвиваючих і виховних цілей уроку.
3. Шляхи реалізації навчальних, розвиваючих і виховних цілей уроку.
4. Застосування у плануванні інноваційних підходів, їх доцільність.
5. Взаємозв'язок обсягу навчального матеріалу і способів його засвоєння з особливостями даного класу.
6. Планування використати на уроці карти, таблиці, роздатковий матеріал.
7. Чи сприяє структура уроку, заплановані завдання, запитання пізнавальній активності учнів, самостійності, розвитку творчих здібностей учнів?
8. Планування внутріпредметних зв'язків.
9. Рівень підготовленості учнів до запропонованого Вами домашнього завдання.

Частина 2. *Організація навчального процесу.*

1. Недовготривалість організаційного моменту. Швидке включення учнів до роботи на уроці, наявність навчального устаткування.
2. Особистість вчителя: зовнішній вигляд, вербальні і невербальні засоби.
3. Підготовка до уроку, обстановка в класі (чистота, порядок, готовність до роботи тощо).
4. Забезпечення необхідної мотивації, створення ділової, емоційної атмосфери.
5. Повідомлення теми. Можливе самостійне визначення її старшокласниками, опираючись на попередні знання.
6. Ознайомлення учнів з етапами виконання завдань теми.
7. Логічність переходів між етапами уроку, їх зв'язок з процесом формування знань, умінь, навичок.
8. Виконання естетичних, психолого-гігієнічних вимог до уроку.
9. Рациональність використання навчального часу. Чи доцільні були відступи від теми?

Частина 3. *Дидактична і методична діяльність (змістова).*

1. Послідовність формування історичних понять (на основі засвоєного раніше матеріалу).
2. Використання наочних матеріалів, словникова робота.
3. Постановка навчальної проблеми і визначення шляхів її вирішення.
4. Розвиток уміння аналізувати, порівнювати, робити висновки.
5. Створення стандартних і нестандартних ситуацій (самостійні творчі завдання різних рівнів складності).
6. Використання різних видів (не менше двох) перевірки і контролю знань, умінь і навичок учнів.
7. Забезпечення розуміння школярами цілісності історичного процесу на основі цієї і попередніх тем.
8. Використання адресного диференційованого підходу (на основі різноманітних видів запитань, завдань).
9. Планувалася й проведення самостійної роботи, спрямованої на розвиток пізнавальної самостійності учнів.

Частина 4. *Дидактична і методична діяльність (предметна).*

1. Взаємозв'язок словесно-наочних-практичних способів діяльності з різними формами мислення.
2. Застосування найновіших досягнень історичної науки.
3. Різноманітність навчальної діяльності (індивідуальна, групова, робота в творчих групах).
4. Ваша участь у процесі самоаналізу, самоперевірки учнями пройденого матеріалу.

5. Робота з історичними джерелами.
6. Коректність і об'єктивність оцінювання знань учнів, обґрунтування оцінок. Доцільність поточного контролю. Чи не зловживає учитель постійним втручанням у відповіді учнів?
7. Застосування внутрі і міжпредметних зв'язків.
8. Засвоєння учнями навчального матеріалу теми, понять.
9. Використання цивілізаційного підходу до розгляду даної теми.

Частина 5. *Оцінка діяльності учнів.*

1. Активність учнів на уроці.
2. Сформованість вміння учнів організувати свою діяльність на робочому місці.
3. Рівень організованості у класі.
4. Практичне застосування учнями набутих знань, умінь, навичок.
5. Рівень вміння конкретних учнів узагальнювати, аналізувати навчальний матеріал.
6. Сформованість історичного мислення.
7. Вміння здійснювати перевірку і самоперевірку, давати оцінку і самооцінку, обґрунтовувати її.
8. Взаємозв'язок учителя і класного колективу.
9. Коректність, толерантність.

Частина 6. *Підсумок уроку, домашнє завдання.*

1. Міцність засвоєння теми і вміння використовувати їх у практичних завданнях.
2. Розкриття успішності оволодіння темою та визначення недоліків.
3. Підведення підсумку самостійно учнями або за допомогою учителя.
4. Оголошення домашнього завдання.
5. Диференціація у змісті домашнього завдання.
6. Методичні поради щодо його виконання.
7. Використання в домашньому завданні джерел, художньої та наукової літератури.
8. Фіксація домашнього завдання у зошитах, щоденниках.
9. Написання рефератів.

Заповнюєте таблицю: 0 – елемент відсутній,
1 – елемент частково присутній,
2 – елемент повністю присутній.

Формула ефективності уроку = сума балів : 108

1-0,8 – високий рівень,
0,8-0,7 – достатньо високий рівень,
0,7-0,6 – середній рівень,
0,6-0,5 – низький,
нижче 0,5 – критичний, дуже низький рівень.

Показники блоків	Блоки					
	1	2	3	4	5	6
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						

Завершується аналіз висновками про ефективність уроку, доцільність використання методів і методичних прийомів, методичними рекомендаціями, виділяється найбільш і найменш удалі місця уроку.

XI. Індивідуальне завдання (додаток 9).

6. Підведення підсумків практики

Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики щоденників студентів і ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами; самоосвіта, кінцева форма – залік.

Важливою формою **підсумкового контролю студентів** за проходженням педагогічної практики є підсумкова конференція, що проводиться по закінченню практики. Після закінчення терміну практики студенти звітують перед кафедрою, відповідним підрозділом про виконання РПП та індивідуального завдання. Загальна форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту друкованому вигляді. Оформляється звіт за вимогами, які передбачені РПП.

Звіт разом з іншими документами, встановленими навчальним закладом (щоденник, характеристика та ін.), подається на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики звіт в друкованому вигляді разом з іншими документами, передбаченими РПП, подається на захист.

Звіт з практики захищається студентом в комісії, призначеній завідувачем кафедрою або заступником декана Факультету. До складу комісії входять керівники-методисти практики від підрозділу університету і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедри. Підсумки навчальної практики підводяться на засіданні кафедри: підведення підсумків роботи практикантів;

- виявлення досягнень і недоліків у їхній роботі;
- оцінка рівня теоретичної і практичної підготовленості студентів до роботи за спеціальністю;
- оцінка якості роботи з організації практики її керівниками;
- визначення заходів, спрямованих на подальше поліпшення практики.

Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в індивідуальний навчальний план (залікову книжку) студента та враховується стипендіальною комісією при визначенні розміру стипендії.

Основний зміст підсумкового засідання кафедри складають доповіді з узагальнення досвіду роботи студентів з питань проходження практики.

Підсумки виробничої цільової педагогічної практики в школі обговорюються на засіданні кафедри та заслуховуються вченою радою Факультету не менше одного разу протягом навчального року.

Критерії оцінювання студента-практиканта

Критерії оцінювання фахової підготовки (10 балів)

9-10 балів – Високий рівень фахової підготовки. Відмінне володіння знаннями політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку як в Україні, так і в світі, розуміння основних понять, термінів та концепцій; представлення основних періодів історії України як суголосних із відповідними періодами європейської історії; відображення ключових подій, явищ та процесів історії України та світу крізь призму викликів і суспільних відповідей на них, глибокі знання педагогіки, психології та методики навчання історії, відмінне розуміння основних педагогічних концепцій та психологічних особливостей учнів різних вікових категорій; вміння інтегрувати знання з університетських дисциплін у навчальний процес;

7-8 балів – Достатній рівень. Студент має достатні знання основних політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку України та світу, однак допускає незначні прогалини в розумінні деяких складних аспектів або подій. Він може пояснити основні поняття, терміни та концепції, але інколи є незначні помилки. Знання історії України і європейських періодів в цілому відповідають вимогам, хоча є деякі упущення в деталях або вказівці на ключові взаємозв'язки між подіями; не завжди здатен пояснити глибину зв'язків між подіями або комплексність історичних процесів; добрі знання педагогіки, психології та методики

навчання історії, достатнє розуміння основних педагогічних концепцій та психологічних особливостей учнів різних вікових категорій; добре вміння інтегрувати знання з університетських дисциплін у навчальний процес;

4-6 балів – Задовільний рівень. Студент має поверхневе розуміння політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку України та світу. Він допускає значні прогалини в знанні ключових аспектів історії, політики та культури, що призводить до неточностей при поясненні основних понять, термінів та концепцій. Його здатність бачити складність і взаємозв'язки між подіями обмежена, аналіз часто є спрощеним або неповним. Відсутність точних знань може призводити до помилок у трактуванні історичних процесів. Однак загальний рівень знань дозволяє студенту виконувати базові завдання, але потребує суттєвого вдосконалення. Задовільні знання педагогіки, психології та методики навчання історії, недостатньо добре розуміння основних педагогічних концепцій та психологічних особливостей учнів різних вікових категорій; задовільне вміння інтегрувати знання з університетських дисциплін у навчальний процес;

0-3 балів – Низький рівень фахової підготовки. Студент має серйозні прогалини в знаннях основних політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку України та світу. Його розуміння ключових понять, термінів та концепцій є поверхневим або зовсім відсутнє. Студент не здатен адекватно представити основні періоди історії України та їх зв'язки з європейськими подіями. Його виклад є фрагментарним, містить значні помилки або неточності, що утруднює розуміння основних історичних процесів. Він не виявляє розуміння складності та взаємозв'язку історичних процесів, часто плутає важливі дати та події, не здатний пояснити їх значення. Аналіз, якщо й є, носить поверхневий або недостовірний характер. Студент часто не може правильно визначити важливі події, явища чи процеси, що свідчить про відсутність глибоких знань з предмету. Незадовільне знання педагогіки, психології та методики навчання історії, не розуміння основних педагогічних концепцій та психологічних особливостей учнів різних вікових категорій; не вміння інтегрувати знання з університетських дисциплін у навчальний процес.

Критерії оцінювання проведення уроків (20 балів)

16–20 балів – Високий рівень

- Урок структурований і логічно побудований, чітко визначена мета та завдання уроку.
- Всі етапи уроку (вступ, основна частина, завершення) виконуються на високому рівні, всі етапи злагоджені й органічно пов'язані між собою.
- Використовуються різноманітні методи і прийоми, що відповідають змісту та цілям уроку. Застосовуються як традиційні, так і інноваційні методи (проектна діяльність, інтерактивні технології, групова робота тощо).
- Урок спрямований на активну участь учнів, стимулює їх до самостійної роботи, аналізу та критичного мислення.
- Використання різних видів навчальних матеріалів (мультимедійні презентації, історичні документи, карти, відео тощо) для створення максимально інтерактивного навчального середовища.
- Урок адаптований до індивідуальних потреб учнів, з урахуванням їхніх знань, інтересів та здібностей.
- Чітке організування зворотного зв'язку: вміння визначити результати навчання і коригувати хід уроку.
- Студент ефективно керує часом уроку, всі етапи завершуються вчасно.

11–15 балів – Достатній рівень

- Урок структурований, але інколи виявляються незначні труднощі в переходах між етапами уроку або в плануванні часу.
- Використовуються основні методи навчання, але з деякими обмеженнями або недоліками в організації активної участі учнів.

- Інтерактивні методи застосовуються, але в обмеженому обсязі. Урок може не повною мірою забезпечувати активну участь учнів.
- Матеріали для уроку підготовлені, але є потреба в їх більшій різноманітності або кращому адаптуванні до потреб учнів.
- Використовуються загальні методи оцінки та коригування ходу уроку, але вони не завжди ефективно відображають індивідуальні потреби учнів.

6–10 балів – Середній рівень

- Урок в цілому має чітку структуру, але зустрічаються проблеми з організацією та переходами між етапами.
- Використовуються лише традиційні методи викладання, мало варіативності у підходах до учнів.
- Під час уроку учні мають обмежену можливість брати участь у активній діяльності або самостійно застосовувати здобуті знання.
- Матеріали уроку не завжди відповідають рівню знань учнів або потребують вдосконалення.
- Урок не завжди відповідає індивідуальним потребам учнів, відсутній ефективний зворотний зв'язок або корекція діяльності в реальному часі.

0–5 балів – Дуже низький рівень

- Урок має численні недоліки в структурі та організації, багато етапів уроку не завершуються вчасно.
- Використовуються лише базові методи викладання без активного залучення учнів до навчального процесу.
- Урок не враховує індивідуальні потреби учнів, відсутня різноманітність у методах і прийомах.
- Під час уроку відсутня організація активної діяльності учнів, урок не забезпечує інтерактивність або критичне мислення.
- Матеріали для уроку недостатньо підготовлені або невідповідні змісту уроку.

Критерії оцінювання проведених виховних і позакласних заходів (15 балів)

13–15 балів – Високий рівень

- Мета заходу чітко сформульована і відповідає віковим, психологічним і освітнім потребам учнів.
- Всі матеріали і засоби (мультимедійні презентації, ігри, відео, плакати) організовані на високому рівні, з урахуванням потреб учнів.
- Використовуються сучасні, інтерактивні та інноваційні методи, що активно залучають учнів до діяльності (групові обговорення, рольові ігри, проектна діяльність).
- Учні активно беруть участь у заході, проявляють зацікавленість і мотивацію, самостійно виражають свої думки та ідеї.
- Захід значно сприяє розвитку моральних, етичних, громадянських та соціальних цінностей учнів, допомагає формувати позитивну соціальну та емоційну поведінку.
- Створюється позитивна, дружня атмосфера, де учні відчують себе вільно, підтримуються та заохочуються до самовираження.
- Виконано рефлексію заходу, що дозволяє оцінити результати та визначити напрямки для подальшого розвитку заходів.

9–12 балів – Достатній рівень

- Мета заходу сформульована, але може бути дещо неузгоджена з рівнем розвитку учнів або з психологічними особливостями групи.
- Матеріали і засоби підготовлені, однак деякі аспекти можуть бути недостатньо продумані або не зовсім відповідати меті заходу.
- Використовуються традиційні методи, але їх комбінація не завжди оптимальна для досягнення максимального результату. Можлива недостатня інтерактивність.
- Учні беруть участь, але участь не завжди є повною або деякі учні залишаються неактивними.

- Захід має виховний вплив, але в цілому не досягнуто глибоких змін у ставленні учнів до моральних, етичних чи громадянських цінностей.
- Створено підтримуючий мікроклімат, проте інколи спостерігаються моменти напруги або неувереності учнів.
- Студент проводить рефлексію заходу, але не завжди детально оцінює всі аспекти або не пропонує ефективних шляхів вдосконалення.

5–8 балів – Середній рівень

- Мета заходу сформульована, але має певні неузгодженості або є занадто загальною для досягнення конкретних результатів.
- Матеріали підготовлені, але їх якість або відповідність завданням заходу недостатня. Важливі моменти не враховані або виконані поверхнево.
- Основний акцент на традиційних методах, без достатнього застосування інноваційних та інтерактивних підходів. Це обмежує ефективність заходу.
- Учні не беруть активної участі або їхня залученість до заходу обмежена. Можливо, деякі учні відчувають себе незацікавленими чи відстороненими.
- Захід має виховний ефект, але він поверхневий і не призводить до помітних змін у поведінці або ставленні учнів.
- Створено не зовсім комфортну атмосферу, в якій учні не відчувають повної підтримки або де є моменти напруги.
- Студент проводить рефлексію, але не здатен чітко оцінити ефективність заходу або пропонує поверхневі рішення для вдосконалення.

0–4 бали – Низький рівень

- Мета заходу не сформульована або суперечлива, що ускладнює досягнення результату.
- Матеріали не підготовлені або значно не відповідають вимогам заходу. Підготовка заходу була неуважною або не завершеною.
- Використано лише обмежений набір традиційних методів, які не сприяють залученню учнів до активної участі.
- Учні не залучені до заходу, не проявляють зацікавленості чи бажання брати участь.
- Захід не справляє виховного впливу на учнів, не сприяє зміні їхнього ставлення до етичних, соціальних чи моральних цінностей.
- Виховний захід проводиться в несприятливій атмосфері, де учні не відчувають себе комфортно або зацікавлено.
- Студент не проводить оцінку результатів заходу або дає поверхневі та необґрунтовані висновки.

Критерії оцінювання звіту проходження практики (10 балів)

9–10 балів – Високий рівень. Звіт містить повну інформацію про всі етапи проходження практики, включаючи мету, завдання, зміст діяльності, досягнуті результати та труднощі. Всі аспекти практики описані детально. Звіт містить глибокий аналіз проведених уроків, виховних заходів і самопочуття вчителя, з чітким виокремленням сильних і слабких сторін своєї діяльності. Виконано детальну рефлексію над досвідом. Звіт добре структурований, логічно побудований, чітко оформлений відповідно до вимог (написаний зрозумілою мовою, розбитий на розділи). Звіт містить посилання на теоретичні знання та методичні рекомендації, які використовувалися під час практики, а також їхнє застосування до конкретних ситуацій. Відображено інноваційні підходи, оригінальні ідеї, що були реалізовані під час практики, а також самостійний підхід до організації навчального процесу.

7–8 балів – Достатній рівень. Звіт містить основні моменти практики, але деякі аспекти описані поверхнево. Відсутні або слабо висвітлені певні важливі моменти, як, наприклад, труднощі або досягнуті результати. Звіт містить загальний аналіз виконаної роботи, проте може бути обмежений у глибині і детальності. Рефлексія на достатньому рівні. Звіт оформлений за основними вимогами, однак може бути не до кінця організований або деякі розділи не зовсім логічно пов'язані між собою. Декілька теоретичних аспектів згадуються, але їх зв'язок з

практикою не завжди чітко пояснений. Звіт містить основні методи роботи, однак вони могли б бути більш інноваційними або оригінальними.

5–6 балів – Середній рівень. Звіт охоплює лише загальні моменти проходження практики, значні деталі або важливі моменти залишені поза увагою. Звіт містить лише загальні висновки без глибокого аналізу або самооцінки виконаної роботи. Є окремі моменти, які потребують уточнення. Звіт має недоліки в структурі (несистематизовані або нецілісні розділи, погано оформлені). Звіт лише частково містить теоретичні аспекти, які не завжди коректно застосовуються до описуваних ситуацій. Звіт не містить оригінальних або новаторських ідей, а підхід до організації навчальної роботи є стандартним або типовим.

0–4 бали – Низький рівень. Звіт містить недостатньо інформації про проходження практики або не має чіткої структури. Багато важливих моментів взагалі не згадуються. Звіт не містить рефлексії над виконаною роботою, відсутній аналіз сильних і слабких сторін діяльності. Звіт хаотично оформлений або зовсім не відповідає вимогам до структури та оформлення. Звіт не містить посилань на теоретичні або методичні джерела, або їхнє використання є зовсім незначним. Звіт не демонструє самостійного підходу до виконання практики або не містить оригінальних ідей.

Критерії оцінки психолого-педагогічної характеристики на учня (15 балів)

13–15 балів – Високий рівень. Психолого-педагогічна характеристика містить всебічний аналіз розвитку учня, включаючи особливості його особистості, емоційної та соціальної зрілості, мотивації до навчання, рівень самоконтролю, інтереси, здібності та схильності. Оцінка учня є чіткою, логічною та конкретною. Використано точні психологічні терміни та методи, надано детальний опис поведінки, навчальної діяльності та взаємодії з іншими учнями. У характеристиці використовуються теоретичні знання з психології та педагогіки. Чітко показано, як ці знання допомагають у формуванні ефективних підходів до навчання та виховання цього учня.

10–12 балів – Достатній рівень. Характеристика включає загальний опис учня, але окремі аспекти, такі як особливості емоційного розвитку або соціальних взаємодій, можуть бути недостатньо деталізовані. Оцінка учня є достатньо чіткою, але деякі моменти потребують уточнення або більш детального пояснення. Деякі описані поведінкові чи навчальні характеристики учня залишаються поверхневими. Зв'язок з теоретичними знаннями та методами є, але не в повному обсязі. Деякі аспекти могли б бути розкриті глибше.

7–9 балів – Середній рівень. Опис учня є загальним, без глибокого аналізу індивідуальних особливостей. Деталізація в описі психологічних характеристик і поведінкових проявів учня недостатня. Оцінка учня є неповною або вимагає уточнень. Зазначені риси учня не завжди чітко описуються або суперечать одна одній. Технічні або психологічні терміни використовуються обмежено, зв'язок з теорією не завжди виявлений. Методологія та підхід до оцінки учня є спрощеними.

4–6 балів – Низький рівень. Характеристика не містить достатньо інформації про учня, опис його особистості та навчальної діяльності поверхневий або обмежений. Визначення сильних і слабких сторін учня не відповідає реальній ситуації, може бути упередженим або неточним. У характеристиці не використовуються психологічні або педагогічні терміни. Відсутній зв'язок із теоретичними основами, що ускладнює обґрунтування оцінок.

0–3 бали – Невідповідний рівень. Опис учня майже відсутній або є надто поверхневим. Основні характеристики та прояви поведінки не розкриваються. Відсутні оцінки щодо розвитку учня, або вони явно неправильні чи неприязні. Немає конструктивного аналізу.

Критерії оцінювання індивідуального завдання (10 балів)

9–10 балів – Високий рівень. Завдання виконано повно та детально, з урахуванням усіх вимог. Інформація надана чітко, охоплюючи всі аспекти поставленого завдання. Відповідь продумана і демонструє глибоке розуміння теми. Виконання завдання супроводжується детальним аналізом, обґрунтуванням вибору підходів або рішень. Аргументація точна, логічна і обґрунтована відповідними теоретичними знаннями. Завдання вирішено самостійно, з використанням

новаторських або оригінальних підходів. Є прояв самостійного мислення та інноваційних ідей. Завдання має чітку структуру, є логічно послідовним і грамотно оформленим.

7–8 балів – Достатній рівень. Завдання виконано відповідно до основних вимог, однак деякі деталі або аспекти залишені недосконалими або поверхневими. Деякі елементи потребують уточнення або розвитку. Завдання виконано в межах стандартних підходів, без значних нововведень, однак виконано самостійно і з використанням відповідних джерел. Завдання добре структуроване, але може містити незначні недоліки в оформленні чи послідовності викладення.

5–6 балів – Середній рівень. Завдання виконано, але воно містить прогалини або недостатньо деталізоване. Окремі важливі моменти не розкриті або залишені без уваги. Є деякі невизначеності або неточності. Завдання виконано без особливої самостійності або оригінальності, але з певними спробами внести індивідуальні елементи. Завдання структуроване, але оформлення має недоліки, що ускладнюють сприйняття інформації. Можливі помилки в форматуванні чи граматиці.

3–4 бали – Низький рівень. Завдання виконано частково, з великими прогалинами у виконанні, або деякі важливі елементи завдання зовсім не виконано. Завдання виконано з мінімальною самостійністю або без неї, без індивідуальних підходів або інновацій. Завдання має серйозні недоліки в структурі та оформленні, що ускладнює його розуміння і сприйняття.

0–2 бали – Невиконано або несуттєво виконано. Завдання не виконано взагалі або викладено в такій формі, яка не відповідає умовам завдання. Завдання виконано без самостійності, просто переписано з інших джерел, без внесення власних ідей чи підходів. Завдання не структуроване, не має належного оформлення чи взагалі не відповідає вимогам до зовнішнього вигляду.

Критерії оцінювання заліку з педагогічної практики (20 балів)

Високий рівень (16-20 балів). Якісна підготовка та проведення уроків і виховних заходів із використанням сучасних методик і технологій. Високий рівень знань педагогіки, психології та предмету, уміння інтегрувати теорію у практичну діяльність. Оформлення документації (звіт, щоденник практики, психолого-педагогічні характеристики) виконано в повному обсязі, без помилок. Виявлення творчості, ініціативи, здатності до самостійного аналізу та рефлексії власної діяльності.

Достатній рівень (11–15 балів). Проведення уроків і заходів на належному рівні, з деякими недоліками у методиці чи організації. Впевнене володіння знаннями педагогіки, психології та предмету, з окремими прогалинами у практичному застосуванні. Документація оформлена переважно якісно, але можливі незначні помилки чи недоліки. Уміння виконувати поставлені завдання, але із періодичними рекомендаціями або підтримкою наставників. Добра рефлексія

Середній рівень (6–10 балів). Проведення уроків і заходів із помітними недоліками в підготовці, організації або методичному забезпеченні. Знання педагогічних і предметних основ фрагментарні, з помітними прогалинами. Документація містить помилки, записи неповні або виконані формально. Обмежена здатність до самостійного виконання завдань і аналізу своєї діяльності.

Низький рівень (0–5 бали). Невиконання основних завдань практики або суттєві помилки у проведенні уроків і заходів. Відсутність системних знань із педагогіки, психології чи предмету, значні прогалини в уміннях. Документація оформлена формально або зовсім не подана. Відсутність ініціативи, мотивації та здатності до аналізу власної діяльності.

Розподіл балів:

№ з/п	Вид контролю	Бал
1.	Оцінка фахової підготовки	10
2.	Оцінка за залік	20

3.	Оцінка за проведення уроків	20
4.	Оцінка проведених виховних заходів	15
5.	Оцінка психолого-педагогічного учня	15
6.	Оцінка письмового звіту і його захисту	10
7.	Оцінка індивідуального завдання	10
	ВСЬОГО	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
80 – 89	B	
70 – 79	C	
60 – 69	D	
50 – 59	E	
26 – 49	FX	не зараховано з можливістю повторного проходження практики
0-25	F	не зараховано з обов'язковим повторним проходженням практики

7. Матеріальне забезпечення

Джерела фінансування практики студентів Університету визначаються формою замовлення на фахівців: державне або регіональне, кошти фізичних чи юридичних осіб. Для фінансування виробничої практики можуть залучатися додаткові джерела фінансування, які не заборонені законом. Розміри витрат на практики визначаються кошторисом і є частиною загальних витрат на підготовку фахівців. Оплата відряджень викладачам-керівникам практик здійснюється закладом вищої освіти відповідно до законодавства України про оплату службових відряджень. Форма та порядок оплати праці безпосередніх керівників-методистів від бази практики визначається взаємною домовленістю сторін в угоді на проведення практики здобувачів освіти Університету. Під час практики, у період роботи на робочих місцях і посадах з виплатою заробітної плати, за студентами зберігається право на одержання стипендії за результатами підсумкового контролю. За наявності угоди між Університетом та підприємством (організацією, установою) і за умови сплати в період виробничої практики студентам заробітної плати, 50% її може направлятися на рахунок закладу вищої освіти для здійснення його статутної діяльності, зміцнення навчально-матеріальної бази, соціальний захист студентів, проведення культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи тощо.

7.Методичне забезпечення практики
Додаток 1
План-конспект уроку

План-конспект уроку з
вказати навчальну дисципліну

Урок № (за календарним планом) Дата Клас

Тема уроку:

Мета уроку:

- Загальноосвітня мета:
- Розвивальна мета:
- Виховна мета:

Тип уроку:

Обладнання:

Осн. дати:

Осн. терміни:

Осн.постаті:

План уроку

1.
2.
3.
4.
5.

Хід уроку

К-ть часу	Ет ап уроку	Учбово-виховна діяльність вчителя	Навчальна діяльність учнів	Пр имітки
Час, відведений для певного виду роботи.		Опис методів, прийомів, які застосовує вчитель на уроці з обов'язковим поданням завдань і запитань і тезовим викладом навчального матеріалу.	Опис очікуваних дій і результатів учнів під час заняття.	

Додаток 2

Зразок оформлення плану-конспекту позакласного заняття

Дата Клас

Тема заняття:

Форма заняття:

Мета заняття:

▪ Загальноосвітня мета:

▪ Розвивальна мета:

▪ Виховна мета:

Місце проведення:

Обладнання:

План позакласного заняття

1.

Схема аналізу позакласного заходу

- підготовка текстового матеріалу заходу;
 - пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
 - дійові учасники заходу.
1. Проведення заходу:
- випуск програми вечора;
 - випуск шкільного оголошення про час і місце вечора;
 - оформлення приміщення, де проводиться захід;
 - якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;
 - залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;
 - реакція на діяльність учнів – дійових осіб з боку учнів, що не є дійовими особами заходу;
 - наявність запрошених гостей.
2. Підсумки заходу:
- якість проведення позакласного заходу;
 - відзначення дійових осіб заходу.

Додаток 3
План-конспект виховного заходу

Дата *Клас*

Тема виховного заходу:

Форма заходу:

Мета:

▪ *Загальноосвітня мета:*

▪ *Розвивальна мета:*

▪ *Виховна мета:*

Місце проведення:

Обладнання:

План виховного заходу

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Конспект виховного заходу

Оцінка _____

Класний керівник _____

Методист кафедри педагогіки _____

Класний керівник _____

Додаток 5

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)
студента _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра, циклова комісія _____
освітньо-кваліфікаційний рівень _____
напрямок підготовки _____
спеціальність _____
_____ (назва)
_____ курс, група _____

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на практику у навчальний заклад _____

Печатка
підприємства, організації, установи „___” _____ 20__ року

(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи

Печатка
Підприємства, організації, установи “___” _____ 20__ року

(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

РОЗКЛАД УРОКІВ

По неділок	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
Вів торок	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
Се реда	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
	.		Каб.
Че	.		Каб.
	.		Каб.

Графік занять гуртків і факультативів

	Год ина про ведення	Назва гуртка або факультативу	Вч итель, що проводить	Но мер кабінету
По неділок				
Вів торок				
Се реда				
Че твер				

Додаток 6
Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра _____

Затверджую
Завідувач кафедри

.....
.....20__ р.

ЗВІТ

про проходження педагогічної практики

студента(ки).....

.....групи.....курсу.....форми навчання Факультету історії,
політології і міжнародних відносин

Місце проведення практики _____

Методист фахової кафедри _____

Учитель-предметник _____

Класний керівник _____

Час проведення практики _____

Керівник педагогічної практики від кафедри:

.....

Оцінка «.....»

Дата.....

10. Пропозиції.

Затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № ____ від “ ____ ” “ _____ ” 20__ року.

Додаток 9

План вивчення досвіду учителя

Педагогічний досвід – сукупність знань, умінь і навичок, здобутих учителем у процесі навчально-виховної роботи. Важливо зрозуміти, що: а) знання тільки у шкільній практиці стають гнучкими і глибокими, керівництвом до дії; б) досвід вимагає розширення і оновлення; в) має осмислюватись і бути творчим; г) має опиратися на науку; д) має спрямовуватись на «вузькі» місця педагогічного процесу, а не бути стихійним; е) потрібно вивчати чужий досвід і порівнювати його зі своїм; є) педагогічний досвід має виражатися в технології навчально-виховного процесу, виявлені закономірних зв'язків між його компонентами; ж) педагогічний досвід вимагає експериментування.

Передовий педагогічний досвід характеризується такими показниками: новизна в діяльності педагога; висока результативність і ефективність; відповідність сучасним досягненням педагогіки і методики; стабільність; можливість творчого застосування досвіду іншими педагогами; оптимальність досвіду в цілісному педагогічному процесі. Вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду є важливою передумовою удосконалення змісту і підвищення ефективності навчально-виховного процесу в школі і в інших закладах освіти.

Базовими критеріями передового педагогічного досвіду є:

- новизна в діяльності: від внесення нових положень у науку до ефективності застосування вже відомого та раціоналізації окремих сторін педагогічної праці;
- висока результативність та ефективність: висока якість знань, суттєві зміни у рівні вихованості, у загальному й спеціальному розвитку учнів;
- відповідність сучасним досягненням педагогіки та методики; стабільність, підтвердження ефективності досвіду за деяких змінюваних умов та досягнення позитивних результатів протягом тривалого часу;
- можливість творчого застосування досвіду іншими педагогами, наявність «родзинки», раціональної ідеї;
- оптимальність досвіду в цілісному педагогічному процесі, економія витрат часу та зусиль вчителя та учнів.

Орієнтовний план вивчення досвіду вчителів

1. Анкетні дані вчителів (вуз, школа, стаж роботи, звання, громадська робота).
2. Якими новими технологіями навчання користується учитель.
3. У чому це проявляється (на уроках, в позакласній роботі)?
4. Описати нові форми роботи (нові типи уроків, форми роботи з учнями, дидактичний матеріал тощо).
5. Подати 2 конспекти уроків чи позакласних заходів.
6. Як запроваджується досвід роботи вчителя в практику школи? Навести приклади.

План вивчення досвіду учителя

прізвище, ім'я, по-батькові

школа, місто(село), район, область

стаж роботи, категорія

Суть новітніх технологій учителя

Новітні технології запроваджені на

уроках, позаурочних, позакласних заходах, факультативах ін.

Опис нових форм роботи (нові типи уроків, форми роботи з учнями, дидактичний матеріал тощо).

Приклади запровадження досвіду роботи вчителя в практику школи

Додаток 10
АНАЛІЗ УРОКУ

Відвіданого студент _____
вчителя (студента) _____

проведеного «__» _____ 200__ р. у ____ класі _____
назва навчального закладу _____

з навчального предмету _____
_____ учнів за списком, _____ відсутніх учнів

Тема уроку _____

План уроку

ОРІЄНТОВНА СХЕМА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ УРОКУ

I. Тип і структура уроку:

1. Тип, структура уроку, його місце серед уроків з теми.
2. Мета уроку, дидактичні завдання окремих етапів.
3. Витрата часу.

II. Зміст та методика повторення вивченого:

1. Повнота та глибина перевірки.
2. Методика повторення, диференціація завдань.
3. Кількість задіяних перевіркою учнів.
4. Об'єктивність та аргументація оцінювання.

III. Вивчення нового матеріалу:

1. Вимоги програми.
2. Науковість, зв'язок із життям, систематичність, доступність, співвідношення у матеріалі головного та другорядного.
3. Відповідність матеріалу цілям та завданням уроку.

IV. Методи навчання:

1. Оснащеність уроку наочними посібниками, дидактичними матеріалами.
2. Обґрунтованість застосованих методів.
3. Активізація пізнавальної діяльності.
4. Використання методів проблемного навчання.
5. Поєднання фронтальної, індивідуальної та групової форм роботи.
6. Самостійна робота учнів.
7. Методика контролю та обліку знань.

V. Засвоєння нового:

1. Добір матеріалу для формування умінь та навичок.
2. Самостійна робота під час закріплення.
3. Зворотній зв'язок. Оцінювання відповідей.

VI. Завдання додому:

1. Обсяг, характер і доступність матеріалу.
2. Наявність та характер інструктажу.
3. Наявність диференційованих завдань.
4. Місце домашнього завдання на уроці.

VII. Характер діяльності вчителя:

1. Рівень педагогічних вимог до роботи учнів, розвитку їхніх мови, мислення.
2. Мова вчителя та загальний стиль його поведінки.
3. Організаторська, управлінська діяльність вчителя. Робота з різними групами учнів.
4. Діяльність вчителя як консультанта та координатора навчання.

VIII. Характер діяльності учнів:

1. Самостійна робота. Робота в групах.
2. Диференціація та індивідуалізація.
3. Активність мислення.
4. Розвиток психічної сфери учнів.

IX. Результати уроку:

1. Підбиття підсумків.
2. Виконання плану.
3. Рівень досягнення мети.
4. Рівень якості знань, умінь, навичок, виявлених на уроці.

Висновки та пропозиції

З аналізом уроку ознайомився _____

Додаток 12

Психолого-педагогічна характеристика на учня

I. Загальні дані про особистість

1. П І Б _____
2. Стать _____
3. Дата народження _____
4. Місце навчання _____
5. Клас _____
6. Стан здоров'я (група, діагноз), фізичний розпиток (потрібне підкреслити): здоровий, фізично розвинений, часто хворіє, слабкий, чим хворів і як переносить захворювання _____
7. П І Б батька, де і ким працює - _____
8. П І Б матері, де і ким працює _____
9. Ставлення батьків до своєї роботи _____
10. Участь батьків у громадській роботі _____
11. Умови сімейного виховання: склад сім'ї, соціальний стан кожного члена сім'ї _____
12. Матеріальні умови сім'ї (хороші, задовільні, незадовільні) _____
13. Сімейний «клімат» (хороший, задовільний, незадовільний) _____
14. Сім'я благополучна, функціонально неспроможна, конфліктна, антипедагогічна, асоціальна _____
15. Культурний рівень сім'ї _____
16. Характеристика батьків як вихователів (займаються постійно, періодично, не займаються вихованням дитини) _____
17. Рівень взаєморозуміння батьків і дитини _____
18. Мотиви відповідальності перед батьками (любить, жаліє, поважає, боїться) _____
19. Ставлення до навчання (позитивне, задовільне, незадовільне, індиферентне) _____

II. Психічні якості учня

1. Увага – довільна, мимовільна; властивості уваги – зосередженість (спостережливість як якість), стійкість, обсяг, розподілення, переключення.
2. Пам'ять (образна, словесно-логічна, рухлива, емоційна), короткочасна та довготривала.
3. Мислення (наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне).
4. Властивості розуму (самостійність, широта, глибина, гнучкість, швидкість, критичність).
5. Інтереси, нахили (пізнавальні, професійні) до розумової, практичної, художньої діяльності, спілкування з людьми.
6. Спеціальні здібності: математичні, технічні, музичні, соматичні, лінгвістичні, спортивні та ін. _____

III. Індивідуально-психологічні особливості школяра

1. Тип темпераменту (холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний)
2. Характер (цілісний, протирічний).
3. Темп роботи – швидкий, середній, повільний.
4. Якість роботи – хороша, задовільна, незадовільна.
5. Реакція на зовнішні подразнення – збуджена, урівноважена, повільна.
6. Включення в роботу та перехід до іншого виду діяльності: швидкий, повільний.
7. Риси характеру:
 - ставлення до речей (бережливий – небережливий, охайний – неохайний);
 - ставлення до людей (альтруїст – егоїст, принциповий – безпринципний, щедрість – скупість, стриманий – нестриманий і т. ін.);
 - рівень самооцінки (об'єктивна, завищена, занижена);

- ставлення до праці/навчання (відповідальний – безвідповідальний, працелюбний – лінивий і т. д.).

IV. Емоційно-вольова сфера

Емоційно-вольові риси	Оцінка емоційно-вольової сфери				
Впевненість чи невпевненість у своїх силах і можливостях					
Дисциплінованість чи недисциплінованість					
Ініціативність чи безініціативність					
Особиста організованість чи неорганізованість					
Самостійність чи схильність до навіювання					
Зібраність чи незібраність					
Самоволодіння чи нестриманість					
Сміливість, рішучість чи боягузтво					
Наполегливість чи впертість					
Особиста активність чи пасивність					
Цілеспрямованість чи безцільність					

Бали відповідають таким проявам рис особистості:

5 – позитивна риса проявляється видимо, характерно, чітко, виражено, постійно, типово для особистості;

4 – позитивна риса частіше проявляється, ніж не проявляється;

3 – позитивна риса недостатньо точно виражена, як правило не проявляється;

2 – негативна риса особистості проявляється частіше, виражена помітніше;

1 – чітко виражена негативна риса, вона проявляється видимо, типово, постійно.

V. Характерологічні особливості (риса характеру, які виражають спрямованість)

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Громадська чи егоїстична спрямованість					
Принциповість чи безпринципність					
Правдивість чи брехливість					
Працьовитість чи лінощі					
Безкорисливість чи користолюбство					
Скромність чи розбещеність					
Справедливість чи несправедливість					
Чуйність чи черствість					
Прямота чи лицемірство					

VI. Інтелектуальні риси характеру

Інтелектуальні риси характеру	Оцінка риси характеру				
Спостережливість чи неспостережливість					
Практична спрямованість розуму (уміння застосовувати знання на практиці) чи непрактичність розуму					
Допитливість чи недопитливість					

VII. Емоційні риси характеру

Емоційні риси характеру	Оцінка риси характеру				

Веселість чи похмурість					
Бадьорість чи в'ялість					
Правдивість чи брехливість					
Незворушність чи дратівливість					

VIII. Риси характеру, які виражають ставлення до діяльності

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Добросовісність чи недобросовісність у ставленні до діяльності: <ul style="list-style-type: none"> • трудової; • навчальної; • ігрової; • громадської; • спортивної. 					
Працездатність чи непрацездатність					

IX. Риси характеру, які виражають ставлення до інших людей

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Колективізм чи індивідуалізм					
Товариськість чи замкнутість					
Тактовність чи безтактність					
Чуйність чи черствість					
Ввічливість чи грубість					

X. Риси характеру, які виражають ставлення до самого себе

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Критичне ставлення до себе чи надмірна самовпевненість					
Впевненість чи невпевненість					
Вимогливість чи невимогливість до себе					
Самокритичність чи несамокритичність					

XI. Динамічні особливості особистості

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Чи наполегливий в роботі (чи може довгий час працювати без перерви, не знижуючи результатів), чи швидко втомлюється, довго і напружено працювати не може					
Сильні життєві впливи переносять стійко, відповідає на них з належною енергією, активністю, підвищує напруженість діяльності, чи сильні впливи призводять до зривів, знижують енергію і активність					
Чи зберігається самовладання і витримка у важких, надзвичайних, критичних умовах чи губиться, зривається, роздратовується, пасує у важку хвилину. Здатний спокійно і довго чекати когонебудь для нього важливого чи нездатний до довгих очікувань					

Бурхливо включається в нову діяльність, легко збуджується, чи несприйнятливий до нової діяльності					
Рухливий, легко і швидко переходить від одного виду діяльності до іншого чи навпаки інертний, повільно і важко переключається					
Легко і швидко засвоює нові знання, уміння і навички чи важко і повільно					
Легко відгукується на нові враження, навіть якщо вони незначні, чи невразливий					
Наполегливий, енергійний чи тихий, неенергійний					
Врівноважений, спокійний чи схильний до емоційних зривів, спалахів					

ХІІ. Позиція в колективі класу

1. Формальний лідер, неформальний лідер; пасивний, ізольований, відторгнений _____
2. Виконання громадських доручень у класі (активно, ініціативно, добровільно, тільки пунктуально, в'яло, примусово, погано, відмовляється від виконання) _____
3. Чи користується симпатіями колективу або окремої його частини _____
4. Чи має надійних друзів, кого _____
5. Виконує у дружбі ведучу чи ведому роль _____
6. Чи має надійних друзів поза школою, з якого соціального середовища _____
7. З членами колективу знаходиться в дружніх стосунках чи конфліктує _____
8. Чи користується авторитетом серед товаришів _____
9. За що поважають чи не поважають _____
10. Чи пропускає уроки без поважних причин (рідко, часто, систематично) _____
11. З яких предметів має незадовільні оцінки _____
12. Чи вступає в конфлікти з товаришами по навчанню, як часто _____
13. Чи вступає в конфлікти з учителями, як часто _____
14. Чи рахується з думкою колективу, товаришів (завжди, рідко, не рахується) _____
15. Педагогічні помилки вчителів: суб'єктивізм, грубість, безтактовність, лібералізм тощо _____

ХІІІ. Мікросередовище за місцем проживання

1. Зв'язок з групою підлітків негативного спрямування _____
2. Положення в групі підлітків: лідер, його помічник, рядовий член групи. _____
3. Чи здійснює правопорушення _____
4. Якщо здійснює, то як: свідомо, під впливом інших, випадково _____
5. Форми правопорушень: індивідуальні, групові, інколи групові _____
6. Проведення вільного часу, форми проведення _____

ХІV. Соціальна спрямованість особистості

1. Соціальні потреби особистості:
 - а) потреби в спілкуванні _____
 - б) потреба в навчанні _____
 - в) потреба в колективній праці _____
 - г) потреба в громадській та інших видах діяльності _____
2. Спецпідготовка (відвідує гурток, спортивну секцію, спецшколу і т. д.) _____

3. Громадська активність (висока, середня, низька), виконує доручення _____
4. Типові випадки відхилень у поведінці (куріння, вживання алкогольних напоїв, відхилення в сексуальній поведінці, крадіжки, бродяжництво, інші правопорушення) _____
5. Інтереси особистості (суспільно значимі чи егоїстичні, стійкі чи нестійкі) _____
6. Мотиви навчання (високий моральний ідеал, позитивний приклад: одержання знань; прагнення не підвести клас, школу; набуття знань для майбутньої професії, здійснення мрії; страх бути покараним; прагнення виділитись; здобути користь для себе; одержати матеріальне заохочення) _____
7. Мотиви в громадській роботі (прагнення принести користь суспільству, школі, колективу товаришів; мотиви самовиховання; позитивний приклад і високий моральний ідеал; прагнення виділитись; здобути користь для себе; одержати матеріальне заохочення) _____
8. Мотиви трудової діяльності (високий моральний ідеал, позитивний приклад; прагнення принести користь суспільству, школі, колективу товаришів; набуття трудових навичок і умінь; підготовка до майбутньої професії; прагнення виділитись; здобути користь для себе; одержати матеріальне заохочення) _____
9. Які засоби впливу застосовувались до учня й школі, сім'ї, комісією в справах неповнолітніх? _____

XV. Узагальнення результатів.